

de schouw

Nr. 2 - 1994

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

de schouw

Orgaan van de
Vereniging „Vrienden
van
De Hoge Veluwe”

Zomer Schouw 1994

41e jaargang – juni 1994

Inhoud

3 Het Gazenbeekjaar 1894-1994	Louis Fraanje
	Rob Wijnsma
7 Van hoge zandgrond naar lage zeebodem	Henk Ruseler
11 De eik: koning der bomen	Jan-W. van Velzen
16 Recepten voor Vlinders	Fred Stoute
17 Jaarlijkse Persdag	Bram Haak
19 Boekweit: een oud cultuurgewas	Jan Trapman
22 De Vlinder	Leni Meijer
23 Het Huis Clifford	Bram Haak
26 Algemene Ledenvergadering	de secretaris
28 Boekenboeken	Fred Stoute
29 De Zwarte Berg	Bram Haak
30 Reisgids Veluwe	Bram Haak
31 Een zeearend op de Hoge Veluwe	G.J. van Nie
34 Het Kröller-Müller Museum	Ralph Keuning

Redactie:

A.C. Haak, L. Meijer, R. Peltzer

ISSN no. 0928-3145

Alle correspondentie betreffende De Schouw (met uitzondering van adreswijzigingen, aanmeldingen etc., (zie voorlaatste pagina) gaarne richten aan:
Redactiesecretariaat De Schouw:

A.C. Haak, Nevenlandsehof 16, 7312 EX Apeldoorn, tel. 055 - 558192

Inzenden kopij voor het volgende nummer:

vóór 1 augustus 1994

Contactadressen van de Vereniging:

Bezetting De Aanschouw:

Mevrouw J.L. Wetsteijn, Apeldoornseweg 74, 6733 SC Wekerom
tel. 08382-1441, toestel 853

Werkgroep De Dennescheeders:

R. Lifmann, Slingerlaan 2, 6731 CL Otterlo, tel.08382-1768

Coördinator gidsen

C. Hoogendijk, Hofbeeklaan 20, 6715 EA Ede, tel.08380-32751

Plantenwerkgroep:

J.L. Ebregt, Koekoekstraat 1, 6823 DE Arnhem, tel.085-453111

Werkgroep Geschiedenis:

J.C. Kok, Krimweg 3a, 7351 AS Hoenderloo, tel. 05768-1834

Faunawerkgroep:

H. van Tuil, Roekenstraat 24, 6823 CN Arnhem, tel. 085-450911

Museumwerkgroep:

Vacature

Fotowerkgroep:

M. Drijer, Voldersdreef 119, 7328 BV Apeldoorn, tel. 055-336279

Coördinator Hoge Veluwe-dagen

Mevr. W. van der Horst-Zondag, Obrechtlaan 16, 6711 EL Ede, tel. 08380-1291

Gelieve voor overname van artikelen uit dit tijdschrift contact op te nemen met de redactie.

Foto omslag:
R. Jansen
'Otterlose Zand'

Druk:
Grafisch Bedrijf Outhuis

”1894 - HET GAZENBEEK-JAAR - 1994”

Op 30 oktober 1994 is het precies honderd jaar geleden, dat de schrijver, natuurvriend en folklorist Jac. Gazenbeek te Ede werd geboren. Voor het bestuur van de in 1991 opgerichte Stichting Jac. Gazenbeek alle reden om dit feit te herdenken en dus het jubileumjaar 1994 uit te roepen tot het "Gazenbeek-Jaar"! In verband hiermee is een prachtige foto-tentoonstelling ingericht, getiteld; "De Veluwe in de voetsporen van Jac. Gazenbeek", die langs de Veluwse bibliotheken en bezoekerscentra zal trekken. Prachtige opnames, die een uniek beeld geven van het leven op de Veluwe in vroeger dagen. In de maanden juli en augustus is deze expositie te zien in het Bezoekerscentrum "De Aanschouw" en in oktober zal de foto-expositie in het Provinciehuis te Arnhem staan. Commissaris van de Koningin in Gelderland, dr. J.C.Terlouw zal deze jubileummaand officieel op 3 oktober a.s. openen!

Jac. Gazenbeek

De schrijver, natuurvriend en folklorist Jac. Gazenbeek werd op 30 oktober 1894 te Ede geboren. Hij zou zich tot een groot man op het gebied van natuurbescherming, folklore en bovenal natuurbeleving ontwikkelen.

Aanvankelijk is Jac. Gazenbeek werkzaam geweest in het onderwijs (en was zeer geliefd bij de kinderen), maar via gedichten en artikelen 'voorzien van eigen fotomateriaal' kwam hij in de journalistiek terecht. Zoals zoveel schrijvers zijn begonnen, publiceerde ook Gazenbeek eerst gedichten. Zo verscheen in 1919 zijn allereerste gedicht genaamd 'Laturus' in de Nieuwe Amsterdammer en vervolgens in Het Getij en De Nieuwe Gids. Later in 1922 begint hij met fotograferen en zijn allereerste foto van een bloeiende meidoorn werd zelfs geplaatst in "Ons Nederland", het maandblad van de Algemene Vereniging voor Vreemde-

lingenverkeer, en zo begon het allemaal. In 1925 verscheen zijn eerste boek getiteld 'Gelderland' gevolgd door 'Tegen Paarse Kim' (1926) en 'Boerenbloed' (1932). Daarna heeft hij nog vele tientallen boeken geschreven. Ook heeft hij ontelbare artikelen, voorzien van eigen fotomateriaal, geschreven; die verschenen o.a. in De Wandelaar in weer en wind, De Kampioen, De Spiegel, De Auto, Panorama, Libelle en vele andere bladen. Ook in kranten o.a. De Telegraaf, NRC- Handelsblad, Haagse Post, Volkskrant, Barneveldse Krant, Veluws Dagblad, Apeldoornse Courant, Arnhemse Courant en natuurlijk de Edese Courant (nu Gelders Dagblad) waarvan hij zelfs hoofdred-

Jac. Gazenbeek

Foto Bert André, Ede

dacteur werd. Veelzijdig als hij was beschreef hij niet alleen de natuur, maar ook de cultuur en historie hadden zijn grote belangstelling. Bekend zijn de prachtige verhalen en foto's van houtskoolbranders, eekschillers, scharenslijpers, schaapherders, imkers, boeren, jagers en stropers. En natuurlijk de oude volksverhalen, sagen en legenden die hij op een onnavolgbare wijze heeft vastgelegd voor het nageslacht. Zijn allergrootste bekendheid verwierf hij door het schrijven van meer dan 25 boeken, met als bestseller het grote standaardwerk "De Veluwe", wat inmiddels zo'n zeven herdrukken mocht beleven met een totale oplage van meer dan 20.000 exemplaren.

A.B.Wigman

Een schrijver die ook ontzettend veel over de Veluwe heeft geschreven is Gazenbeeks tijdgenoot A.B.Wigman. Deze geboren en getogen Veluenaar (1891-1972) is vanaf 1946 tot aan 1966 als natuurhistorisch medewerker verbonden geweest aan het Park De Hoge Veluwe. Mede hierdoor heeft de Stichting Jac. Gazenbeek ook een sterke band met het Park. De vele jaren die Wigman doorbracht in het Park noemde hijzelf eens: "t Was een liefhebberend rondkijken...". Daarnaast schreef hij bijelkaar zo'n twintig boeken en tot aan zijn dood schreef hij dagelijks zijn overbekende "Buitentjes" in de Apeldoornse Courant. In één van deze buitentjes schreef hij in 1966 een prachtige recensie met betrekking tot het bekende standaardwerk van Jac. Gazenbeek "De Veluwe" dat net uit was; we geven het onverkort aan u door:

Veluwe-kaleidoskoop

"Om maar meteen met de deur in huis te vallen: ik geloof, dat Jac. Gazenbeek in zijn nieuwe boek "De Veluwe, luisterrijk land tussen Randmeer en Rijn" (uitg. Zomer en Keuning Wageningen - f 17,50 geb) zichzelf overtroffen heeft. Ik meen wel zo ongeveer zijn hele oevre te hebben gelezen en dit heeft al een behoorlijke omvang met vaak poëtische titels, doch deze

welgedane nieuweling van 260 pagina's met tal van prima foto's en originele kaarten spant de kroon.

Eerst was ik bang, een soort veredelde VVV-gids van ons gewest te krijgen, maar boven de geijkte taal dáárvan distantieert de schrijver zich met gemak; hij etaleert in een paar dozijn hoofdstukken het landseigene en vaak onze naaste omgeving in een boeiende omlijsting van lokale geschiedenis, romantiek, legenden, sagen en zelfs prehistorie, terwijl aan de bewoners der streek een ruime, plezierige plaats werd ingeruimd.

Dit veelzijdige werk steunt op het Veluws land-

Foto Corné Fraanje

schap in al zijn facetten en we merken op tientallen bladzijden de verbondenheid van Gazenbeek met bos en hei, akker en wei, flora en fauna, water en lucht. Hij is ermee vergroeid als een vis met zijn graten en dit fundament schenkt aan zijn boek een aparte bekoering, die mij zeer wel ligt. We dienen een auteur als deze te waarderen, want schrijvers over de Veluwe zijn er vrijwel niet, zelfs al zouden we Slichtenhorst en Heldring er bij willen rekenen. Gazenbeek neigt gelukkig nergens tot opgeschroefd chauvinisme of bekrompen provincialisme, doch hij beziet de Veluwe als een

duur erfgoed, dat hij verdedigt, waar hij er maar de kans toe krijgt. Hij zal er als kind van het land altoos aan verknocht blijven en weet de mérites ervan in beeldende zinsbouw tot ons te brengen.

Zijn taal is even soepel als het buigende waterlies en even kleurig als de hannekenskruiden van Allemanskamp. Als een bijzonder symbool prijkt de levens- of paradijsboom uit het bovenlicht van een oude boerderij op de band. Hij dekt een goede lading..."

21 juli 1966

Persoonlijke inzet

Jac. Gazenbeek was de strijder bij uitstek voor het behoud van de natuur en cultuur op de Veluwe. Met zijn boeken, vele honderden artikelen en tal van andere publikaties wees hij zijn lezers voortdurend op de unieke en waardevolle aspecten van de Veluwe. Ook zette hij zich persoonlijk in voor het behoud van waardevolle elementen in het landschap, zoals o.a. de Slaperdijk bij Renswoude, de Doesburgmolen bij Ede, en verzette hij zich tegen de asfaltering van de oude Hessenweg bij Lunteren.

Menige biotoop, vele machtige bomen heeft hij kunnen redden, die met de ondergang werden bedreigd evenals oude schaapskooien en boerderijtjes die van de kaart werden geveegd in het onophoudelijk geweld van wegeaanleg en afbraak die roekeloos de Veluwe naar de ondergang hielpen. Samen met nog enkele andere vogelvrienden, werd in 1950 de Vogelbeschermingswacht Z.W.-Veluwe opgericht, de eerste in Gelderland. Er verscheen zelfs in 1953 een eigen verenigingsblad getiteld: "Wiek en Sneb" wat later zou veranderen in: "Het Vogeljaar" ter nagedachtenis aan de onvergetelijke dr. Jac. P. Thijsse. Jac. Gazenbeek was vooral een kunstzinnig en kunstminnend man. Niet alleen fotografeerde hij uitstekend, maar ook houtsnijden en schilderkunst hadden zijn interesse, van zijn hand verschenen prachtige houtgravures en schilderijen. Hij heeft gedurende vele tientallen jaren en met name in de kwarteeuw direkt na de tweede

Foto Jac. Gazenbeek

Eekschiller

wereldoorlog ook een onmiskenbaar grote invloed gehad op het culturele leven in de gemeente Ede. Dat gebeurde mede via zijn werk als hoofdredacteur en later medewerker van de Edese Courant. Op grond van zijn vele verdiensten nodigde de toenmalige burgemeester van Ede dr.P.J.Platteel hem destijds uit zitting te nemen in het nieuwe adviesorgaan voor B en W, dat de Culturele Raad toen moest worden. De voedingsbodem daarvoor was al jaren eerder ontstaan in een persoonlijke vriendschap tussen Jac. Gazenbeek en burgemeester J.G.Boot.

Vershillende gezamenlijke initiatieven op cultureel gebied groeiden daaruit. Even groot is de waardering van Jac. Gazenbeek steeds geweest aan de kant van de kunstenaars en schilders van de Veluwezoom. Voor verscheidene van hen opende hij door zijn contacten wegen naar nieuwe opdrachten. Vooral ook de

kersttentoonstelling schiep een band, Jac. Gazenbeek was de enige die meer dan een kwart-eeuw in de begeleidingscommissie zat, van het begin tot het eind.

En tenslotte was daar dan nog, lang voor de komst van de Edese Kunststichting en de Culturele Raad, de Edese Kunstkring, waarin Jac. Gazenbeek ook een actief aandeel had. In het toen vooral cultuurarme Ede zorgde de Kring ervoor, dat er toch zo nu en dan beroepstoneel en cabaret in Reehorst te zien waren. Natuur, cultuur, historie en persoonlijke inzet, maken het werk van Jac. Gazenbeek zo bijzonder. Gelukkig heeft het hem tijdens zijn leven niet aan waardering daarvoor ontbroken. Zijn reisboek "Uit in Gelderland" werd in 1962 bekroond met de ANWB-Prijs. Ook werd hij Ridder in de Orde van Oranje Nassau en werd hem door het Ministerie van C.R.M. een eregeld toegekend. Ter ere van Jac. Gazenbeek kregen een school en een straat in zijn woonplaats Lunteren zijn naam. Op 26 januari 1975 overleed hij. Op 20 februari 1982 werd de "Jac. Gazenbeekweg" geopend, deze 65 kilometer lange NWB-wandelroute loopt dwars over de Veluwe van Harderwijk naar Arnhem en was een idee van Kees Bloem uit Apeldoorn.

De Stichting Jac. Gazenbeek

Natuurlijkhebber en Gazenbeek-bewonderaar Louis Fraanje uit Barneveld, heeft door de jaren heen een uitgebreide verzameling boeken, tijdschriften en kranten van deze schrijver bijeengebracht. Met daarnaast nog houtsneden en een groot aantal foto's en negatieven. Samen met nog enkele andere Gazenbeek-liefhebbers werd dan op 17 mei 1991 de Stichting Jac. Gazenbeek opgericht, als erbetoon aan de overleden schrijver.

De Stichting wil trachten door middel van publikaties en lezingen haar steentje bij te dragen aan het behoud van het oer karakter van de Veluwe, en ook ver daarbuiten. Inmiddels heeft de Stichting al op eigen initiatief een drietal boeken uitgebracht met prachtige volksverhalen van Gazenbeek. Een vierde boekje zal in

het najaar verschijnen; ook wil men in 1995 een boekje over de schrijver zelf uitbrengen.

Daarnaast heeft de Stichting een eigen kwartaal-tijdschrift voor haar ondertussen al meer dan 300 donateurs, met als titel "de Veluenaar", waarin men alles kan lezen over de Veluwe en de activiteiten van de Stichting. Dat bewijst dat de belangstelling voor wat Gazenbeek te vertellen had, nog steeds leeft. Ook het samenspel van natuur en cultuur, de unieke elementen in het Veluwse landschap en het behoud daarvan zijn nog steeds actueel. Met de Werkgroep Boerenbehoud zet de Stichting zich in voor de kleine boeren, die zo belangrijk zijn voor het in stand houden van een gevarieerd landschap en maakt zij zich sterk voor de Biologische Landbouw dat in evenwicht is met de natuur. Dat is de toekomstvisie van de Stichting Jac. Gazenbeek, niet alleen voor de Veluwe, maar ook ver daarbuiten.

**Louis Fraanje
Rob Wijnsma**

De foto-expositie is te bezichtigen in juli en augustus in het Bezoekerscentrum De Aanschouw op de Hoge Veluwe,

in september-bibliotheek Apeldoorn
in oktober-Provincie-Huis Arnhem
in november-bibliotheek Wageningen
in december-bibliotheek Arnhem.

Wanneer u zich betrokken voelt bij de Veluwe en het werk van de Stichting Jac. Gazenbeek, dan kunt u haar steunen door donateur te worden voor slechts f 25,- per jaar.

Inlichtingen: Stichting Jac. Gazenbeek
Postbus 266
3770 AG Barneveld
Tel. 03420 - 16179

Hertekalf ARAK

Van de hoge zandgrond naar de lage zeebodem

door Henk Ruseler

Beste lezer, het is al weer enkele maanden geleden, dat u iets over Arak in de Schouw hebt gelezen. Inmiddels heeft het leven van Arak een abrupt einde gekregen, want hij is helaas in september vorig jaar afgeschoten. De reden daarvan zal ik u in het kort vertellen. Na zijn uitzetten in de Oostvaardersplassen heeft Arak, die toen bijna één jaar was, zich niet in voldoende mate kunnen losmaken van het contact met mensen. Hij wist zich wel aardig aan te passen aan zijn nieuwe omgeving en groeide voorspoedig op. Ook wist hij zich op den duur voorzichtig aan te sluiten bij enkele soortgenoten in het gebied. Maar wat betreft zijn gedrag tegenover mensen werd zijn inprint hem noodlottig. Die inprint die hij had meegekregen doordat hij door mensenhanden was opgefokt,

zorgde ervoor dat hij zich vorig jaar als tweejarig hert kort voor de bronstperiode nogal agressief tegenover mensen ging gedragen. En Arak was inmiddels uitgegroeid tot een hert van ongeveer 180 kg met een aardig gewei op zijn kop.

U kunt zich misschien voorstellen, dat je daar geen robbertje mee moet vechten. Hoewel ik van tevoren wist, dat dit de risico's waren van het opvoeden van een wild dier door mensen, had ik gehoopt dat dit in een gebied dat voor het publiek afgesloten is, in mindere mate een probleem zou vormen. Wat ik niet wist, was het feit dat er in dit gebied dagelijks vele onderzoekers en terreinbeheerders rondlopen. Dit feit heeft er uiteindelijk toe geleid, dat de beheerders van de Oostvaardersplassen na alle

Foto Henk Ruseler

overwegingen toch hebben besloten Arak af te schieten.

Wat nu overblijft om te beschrijven, zijn de ervaringen met Arak, die ik u niet wil onthouden. Hier en in de komende nummers van de Schouw kunt u lezen, dat het in ons overbevolkt landje vreselijk moeilijk blijft om een jong dier dat uit de natuur is ontvreemd, op latere leeftijd hierin terug te brengen. Ik hoop dat u dit in gedachte houdt, wanneer u een jong dier in het veld vindt. Het advies is: niets doen en rustig laten liggen!

21 juni 1993. Ook de laatste weken is het weer behoorlijk slecht geweest voor de tijd van het jaar, veel regen en regelmatig een temperatuur van rond de 14 graden. Dit heeft op Arak invloed gehad. Tijdens de wandelingen bij slecht weer was hij duidelijk minder actief dan op dagen dat het weer beter was. En hoewel ik de hoeveelheid voer wat verhoogd heb, was hij de afgelopen tijd niet meer zo snel gegroeid. Ik voerde driemaal daags 1 liter melk en 100 gram brokjes. De koude-periode had hem zeer veel energie gekost. Tijdens de wandelingen maakte Arak steeds vaker gebruik van het natuurlijk voedselaanbod, waarbij hij een duidelijke voorkeur had voor bosbes, vuilboom en lijsterbes. Het masseren van de buik na elke voeding was niet meer nodig, omdat ik enkele dagen tevoren had gezien, dat hij uit eigen beweging mestte. Door de opname van vast voedsel begon de bruine pasta van enkele weken geleden steeds meer te lijken op ontlasting in de vorm van dropjes, die wij van edelherten kennen.

Overdag verbleef Arak nog steeds op het afgerasterde plekje bij mijn huis, maar dit was nu voor het laatst, omdat ik in de afgelopen week met Hans, Martin en Wim een nieuw en groter raster in het Koeverbos had gemaakt. Het staat op de plek die ik begin juni had uitgezocht en in de Schouw van juni '93 heb beschreven. Arak's verblijf lag 50 meter van de wildweide verwijderd en had een afmeting van ongeveer 25 x 25 meter. Het was omrasterd door gaas

van ongeveer 1.75 m hoog. Aan de noord- en zuidkant was een in/uitsprong gemaakt, welke met een los hek was af te sluiten. Zoals al eerder gezegd lag het in een half open bosgebied en was er voldoende beschutting bij extreem slecht weer, maar ook bij zon overgoten warme dagen (voorzover die nog zouden komen). Binnen het raster stond een betonnen waterbak en een voerbak.

Via de Franse Berg liep ik richting Koeverbos, een gebied dat inmiddels zeer vertrouwd voor mijn volgeling was geworden. Arak rende dan ook als een jonge hond om me heen, verdween soms over de heuvels om na enige minuten met een sprint weer terug te keren. Binnen het rustgebied moest ik omzichtiger te werk gaan om het daar levende roodwild niet te verstoren. Rekening houdend met de wind en met ruime

bogen de dekkingsbosjes ontwijkend waren we bij het afgerasterde deel aangekomen. Er stond een hinde met een kalf aan het einde van de wildweide maar die hadden ons niet in de peiling. Ik heb Arak over de 1 meter hoge insprong in zijn nieuwe verblijf getild - pas over enkele weken zou hij op eigen kracht over de insprong springen - en ben toen op enige afstand van het raster gaan zitten, zodat Arak me niet kon zien of ruiken. Arak bleef de eerste 15 minuten constant langs het gaas lopen, vanwaar hij me had zien weggaan. De aanwezigheid van bochtige smele deed hem snel berusten in zijn lot weer opgesloten te zitten en hij begon te eten. Na enige tijd heb ik me voorzichtig teruggetrokken, er moest per slot van rekening nog gewerkt worden.

Toen ik om vier uur in de middag Arak ging voeren, lag hij rustig in het gras, pas toen ik

hem riep kwam hij overeind. Bij mijn vertrek was hij al wat minder onrustig dan 's morgens. De drie oude herten deden zich tegoed aan het malse gras op de wildweide en hadden nauwelijks gereageerd op mijn aanwezigheid. Om half twaalf in de avond heb ik Arak weer opgehaald, omdat ik niet het risico wilde lopen dat een vos zou proberen Arak te pakken. Daarom leek het mij beter om hem de eerste tijd nog 's nachts in het omheinde deel bij mijn huis te houden.

Niet dat het normaal is dat een vos een ruim één maand oud kalf van het roodwild pakt, maar ik kon mij voorstellen, dat als hij het zou proberen, Arak zich in paniek zou kunnen doodlopen tegen het raster en dat risico wilde ik niet lopen.

Henk Ruseler
wildschut HV

Foto Henk Ruseler

De eik: koning der bomen

door Jan-Willem van Velzen

Algemene beschrijving

Als we spreken over de eik dan bedoelen we meestal de zomereik. Deze wordt door veel mensen ten onrechte inlandse eik genoemd. Het is weliswaar een inheemse boom, maar geen soortnaam! Er is namelijk nog een andere eik die hier eveneens van nature voorkomt. Het is de wintereik die samen met de zomereik tot onze inlandse eiken behoort. Naast deze twee eiken is er een veel voorkomende uitheemse eik, de Amerikaanse eik. In dit artikel zal ik met name ingaan op de zomereik.

De zomereik (*Quercus robur*) en de wintereik (*Quercus petraea*) lijken veel op elkaar. Toch is het verschil snel te zien. De zomereik heeft kort gesteelde bladeren (in de zomer draag je een korte broek); de wintereik heeft bladeren op een lange steel (in de winter draag je een lange broek). Bij de eikels is het precies omgekeerd.

Die van de zomereik staan op een steeltje verspreid, terwijl die van de wintereik bij elkaar zitten (alsof ze het koud hebben). De vorm van de eikels is nagenoeg gelijk, in beide gevallen langwerpig.

Hun Amerikaanse neef (*Quercus rubra*) is in veel opzichten een echte Amerikaan. Zijn bladen kunnen wel 30 tot 40 cm lang worden en de eikels zijn dikker. Zijn bladeren krijgen in de herfst prachtig rode tinten. Ze worden hier en daar wel aangeplant en als struik klein gehouden. Bloemisten gebruiken het loof om de chrysantenboeketten ermee op te fleuren.

Edelherten zijn gek op de schors van deze eik. Ze eten er graag van (veel vitamine B) en vegen hun geweien erlangs vanwege de sappen die de bast bevat. Maar ondanks dit alles is de Amerikaanse eik toch niet het natuurmonument zoals onze eigen zomereik dat kan zijn.

Van onze twee inlandse eiken komt de zomereik het meest voor. Hij kan honderden jaren

oud worden. Hoe oud precies, is niet te schatten. Er is een eik bekend die 1800 jaar oud was. Een oud volksrijmpje zegt: Drie eeuwen groeit hij; drie eeuwen staat hij pal; de volgende drie eeuwen volbrengen zijn val. Met gemak wordt hij 35 meter hoog, al doet hij daar dan wel lang over.

De eik als cultusboom

De eik is al sinds eeuwen het symbool voor kracht geweest. En wie naar zijn kronkelende takken kijkt zal dit beamen. In de mythologie is de eik de levensboom. Met zijn wortels staat hij in de onderwereld en met zijn kruin reikt hij in de hemel.

De eik was ook de orakelboom van de oude Germanen. De druïden luisterden aandachtig naar het ruisen van de bladeren om op die manier de stem der goden te kunnen opvangen.

En in Engeland dacht men dat heksen onder de eikebomen vergaderden. Als een kind een bochel had kwam de eik ook van pas. Met een eiketak voerde men dan rituelen uit om hem ervan af te helpen.

Bij de Romeinen was de eikekrans een ereteken en schonk vrijstelling van belasting. Maar de eikekrans stond ook in verband met het dodenrijk, omdat Hecate, de godin van de onderwereld, deze droeg. En ook bij ons was de eik een magische boom; op elk dorpsplein is er immers wel één te vinden. Onder dergelijke bomen werd dikwijls recht gesproken.

Gastvrijheid van de eik

Door het kronkelig takkenstelsel heeft de eik een luchtige kroon die veel licht doorlaat. Veel planten profiteren daarvan. Nergens is de begroeiing zo rijk als onder een eik. Maar ook voor veel dieren is het goed toeven op, in en rondom een eik.

Op en rondom een eik kunnen wel 1000 verschillende diersoorten voorkomen waaronder tenminste 225 soorten insecten! Enkele van deze dieren zal ik nu bespreken.

De Vlaamse gaai

De vruchten van de eik (eikels) zijn bij ons het meest bekend. Ze vormen een aangename voedselbron voor veel van onze bosbewoners. De Vlaamse gaai bijvoorbeeld, hij weet er wel raad mee. Vlaamse gaaien zijn verzot op eikels. Hij eet ze het hele jaar door. In het najaar begint hij z'n voorraadjes al aan te leggen voor de toekomstige winter; en dat gaat in hoog tempo. Elke keer dat hij van de boom naar een voorraadplaatsje vliegt kan hij drie eikels mee nemen. Hij stopt er twee dwars in zijn bek en eentje houdt hij in de lengte met het puntje van zijn snavel vast.

Eenmaal aangekomen bij een voorraadplekje stopt hij de eikels (één voor één) met zijn snavel in de grond. Vervolgens timmert hij ze nog een beetje dieper de grond in en het karwei is geklaard.

Op naar de volgende eikeltjes. Misschien is pluimstaart ook net bezig met het aanleggen van zijn voorraadje. In dat geval gaat de Vlaamse gaai op zijn gemakje zitten wachten op een tak. Vol plezier kijkt hij naar wat het eekhoortje allemaal doet. Is het eekhoortje weg om nieuwe eikels te halen dan grijpt de gaai zijn kans. Hij vliegt naar beneden en rooft de provisiekast van zijn collega-bosbewoner leeg. Vervolgens brengt hij het naar zijn eigen voorraadje.

Een Vlaamse gaai consumeert ongeveer 5000 eikels per winter. Zijn voorraadjes vindt hij soms na maanden nog wel terug. Dit komt doordat hij visuele merktekens tijdens het verstoppen in zijn geheugen heeft geprent. Zelfs een laag sneeuw hoeft geen belemmering te vormen.

Het geheugen van de Vlaamse gaai is overigens beter dan dat van de eekhoorn. Dat wil echter niet zeggen dat hij de voorraadjes altijd weet terug te vinden. En gelukkig maar want op die manier draagt hij, evenals de eekhoorn, bij aan de verspreiding van de eik.

Productie en consumptie van eikels

Zoals gezegd, is de eik een langzame groeier. Hij kan dan ook pas na minimaal 40 jaar zijn eerste vruchten dragen. Als hij 70 jaar is kunnen er flinke oogsten optreden (mastjaren). Een hardnekkig fabeltje is dat, als het een goed mastjaar is, er een strenge winter zal volgen. Grote nootjesoogsten treden doorgaans periodiek op. Dat is in het algemeen om de 7 tot 8 jaar. Het heeft dus niets te maken met de strengheid van de winter. Gemiddeld levert een zomereik zo'n 15.000 eikels per jaar. En dat is maar goed ook, want behalve de Vlaamse gaai en de eekhoorn zijn ook edelherten, reeën en wilde zwijnen er dol op. Op sommige plaatsen werden vroeger eikels als wintervoer voor varkens (tamme) gebruikt. Vandaar dat eikels door sommigen ook wel zwijnsnoten worden genoemd. Zelfs houtduiven eten de eikels! Ze vinden de eikels zo lekker dat ze deze dan soms net iets te snel naar binnen willen werken. Het puntje van de eikel kan dan in de keel blijven steken. Dit is de verklaring waarom u wel eens een duif kunt tegenkomen die niet is kaalgeplukt maar wel ter ziele is gegaan.

De eik als voedselbron en woning

Behalve dat de eik de lekkere eikeltjes levert, biedt hij ook nestgelegenheid aan vogels. Eekhoorns bouwen hun nest graag in de kruin van de eik. De schors wordt veelvuldig gebruikt door vogels om er zaadjes te verstopten. Maar de schors is ook de plek waar zwammen, mossen, korstmossen en algen leven. En zelfs de wortels dragen bij aan het leven rondom de eik. Zij leveren suikers aan schimmels en vele micro-organismen.

De eik en zijn bladeren

In de vorige Schouw maakten we al kennis met de galletjes die zich op het blad van de eik vormen.

De eik is de boom met de meeste soorten galletjes. Behalve de galmakers zijn er nog talloze andere dieren die profiteren van het eikeblad. Zo is er een bekende kleine snuitkever die de mooie naam van eikebladroller draagt. Het mannetje rolt het eikeblad met zijn pootjes tot

een kokertje. Het kokertje is aan de bovenkant dicht en van onderen open. Als dit bouwwerkje klaar is, leeft hij zich even uit op het vrouwtje. Zij kruipt vervolgens in het kokertje en legt daar haar eitje. Daarna gaat ze eruit en vouwt de opening dicht zodat het eitje veilig is verpakt. Uit het eitje komt een larfje dat goed is beschermd, doordat het kokertje dicht zit en tamelijk onopvallend is.

Ook rupsen knabbelen graag van het eikeblad. Er is genoeg voor ze zodat ze hun buikje dik en rond kunnen eten.

Schimmels leven eveneens van het blad. Een heel bekende is de meeldauw. Het ziet eruit als een vuilwit poederlaagje. Deze schimmel haalt zijn voedsel uit het blad. Boven de twee meter komt de meeldauw op de eik vrijwel niet meer voor. Jonge eikeboompjes worden in hun groei nog eens extra geremd door die meeldauw. Zijn ze eenmaal boven de twee meter dan kunnen ze meteen een stuk sneller groeien.

Hoe meeldauw verdwijnt

Gelukkig heeft de natuur een diertje gescha-

pen dat als een soort van natuurlijke stofzuiger de meeldauw van het eikeblad af eet. Het is een tweeëntwintigstippelig lieveheersbeestje. Dit is een geel kevertje met tweeëntwintig zwarte stippen op zijn dekschilden. Het diertje is dol op meeldauw en is in dat opzicht een buitenbeentje.

Andere lieveheersbeestjes voeden zich namelijk met bladluizen (eveneens bewoners van het eikeblad). Onder de groep van vleesetende roofkevers (dat zijn lieveheersbeestjes feitelijk!) is de tweeëntwintigstippelige dus eigenlijk een soort vegetariër.

Wie goed oplet kan aan het begin van de zomer aan een eik lichte en donkere bladeren bespeuren. De donkere zijn de oude bladeren van half mei en de lichter gekleurde bladeren zijn later gevormd. Ze zijn zo rond de feestdag van Sint-Jan (21 juni: de langste dag) ontstaan en worden daarom sint-janslot genoemd. Het gekke is dat de meeldauw alleen op het sint-janslot voorkomt.

De oudere bladeren van half mei lijken voor de meeldauw onaantrekkelijk te zijn.

Foto R. Jansen

De vorm van de bladeren

Wie een eikeblad goed heeft bekeken zal zich wel eens verbaasd hebben over de wonderlijke vorm. Er zijn geen andere bomen die zulke karakteristieke gelobde bladeren bezitten. Wat uiteraard ook tot de verbeelding spreekt is dat de eikebladeren tot diep in de winter aan de takken blijven zitten. Je kunt je natuurlijk afvragen hoe één en ander komt.

Lang geleden leefde er eens een ridder in de lage landen die zeer somber was. Het zat hem helemaal niet mee in het leven. Hij was hier erg depressief van en kwam tot vreemde gedachten. Hij besloot naar de duivel te gaan en hem om raad te vragen. Hij legde de hele situatie uit en de duivel kwam met een prachtig aanbod. Twintig jaren zou hij een heerlijk leven hebben; hij zou leven als God in Frankrijk. Maar als aan het einde van dat twintigste jaar het laatste blad van de boom was gevallen zou de duivel zijn ziel komen halen. Het leek de jonge ridder wel wat en hij ging akkoord.

En de afspraak kwam uit; alles wat de duivel beloofd had gebeurde ook. Hij had door geheel Europa prachtige kastelen. Hij had vele, vele bedienden. Hij had de mooiste en snelste paarden. Hij bezat verschillende legers en won daarmee elke veldslag die gestreden werd. Hij at elke dag een vorstelijk maal. En over schone jonkvrouwen had de ridder ook niet te klagen. Maar ja, twintig jaren in zaligheid leven, dat gaat snel voorbij. En toen het twintigste jaar was aangebroken begon de ridder toch wel wat te wanhopen want hij herinnerde zich weer de afspraak die hij met de duivel had gemaakt. Het was immers al herfst geworden en de ridder werd zich er steeds meer van bewust dat het dom was geweest om zijn ziel zo aan de duivel te geven.

Hij besloot naar een goede fee te gaan en vroeg haar om hulp. De fee hoorde het hele verhaal aan en zei hem dat dit een zeer domme fout was geweest. Maar ze wilde hem toch wel helpen. Aangezien de duivel zijn ziel pas mocht hebben als het laatste blad van de bomen was gevallen besloot ze dat de eiken hun blad mochten behouden.

De winter was al flink aan de gang, de eerste

sneeuw was reeds gevallen maar de eiken behielden hun blad.

De duivel barstte in woede uit, pakte de eikebladeren met zijn handen vast en probeerde met al zijn krachten de bladeren los te trekken. Maar tevergeefs, de bladeren bleven vastzitten. En toen eindelijk de eikebladeren begonnen te vallen waren er al weer nieuwe bladeren aan de andere bomen gevormd en daarom blijft het zo lang aan de bomen zitten.

Het ware verhaal verschilt hier iets van. De eikebladeren zitten langer aan de boom omdat ze later zijn gevormd. Qua tijdsduur zitten ze vrijwel net zo lang aan de boom als alle andere bladeren. Jonge bomen kunnen wel wat langer in blad blijven. Het is echter vrij ingewikkeld om dit (evenals bladverkleuringen) te beschrijven. Daarom zal ik er een andere keer uitgebreid op terug komen.

De hakhoutcultuur

Eiken zijn haast onlosmakelijk verbonden met een woord als eikehakhout. Van de ongeveer 9000 hectare loofhout op de Veluwe is er zo'n 3000 hectare als hakhout in bedrijf geweest. Houtproductie was voor het vroeger hakhoutbedrijf zeker niet het belangrijkste. Het ging vooral om de eikeschors. Dat klinkt wellicht wat vreemd, mar de eikeschors vormde toen een belangrijke grondstof voor de run. De eikeschors werd vermalen tot run en gebruikt voor het looien van huiden tot leer. Daarom werden er flinke oppervlakten met eikestruiken beplant. Na 8 tot 10 jaar werden deze door zogeheten eekschillers gekapt. In het voorjaar trokken zij met hun hele gezin de bossen in. Daar moesten ze veelal onder erbarmelijke omstandigheden de eikestruiken kappen en van de eek (bast) ontdoen.

Hierna werd de schors gebundeld. Het dikke hout (talhout) werd aan de goeude burgers als brandhout verkocht. Het dunnere hout ging naar de toenmalige warme bakkers. De rechte stukken (rijshout) gebruikte men voor het maken van omheiningen. Kort nadat het hout was gekapt, liepen de loten op de stobben al weer uit. Na 8 tot 10 jaar was het bos opnieuw rijp om gekapt te worden.

De kentering

Eeuwenlang heeft men op deze manier hakhoutcultuur bedreven. Maar rond 1875 ging het mis. De schorsprijzen daalden enorm en men importeerde uit andere delen van de wereld goed bruikbare looistoffen.

De vraag naar takkenbossen en brandhout daalde eveneens sterk door de opkomst van petroleum en steenkool. Zo kwam er een vrij resoluut einde aan een eeuwenoude cultuurvorm.

Tegenwoordig is hakhout niet meer lonend. Veel hakhoutpercelen heeft men daarom omgezet in opgaand bos. Daarnaast kon de bosbouwer het hakhout op enen zetten. Alle uitgelopen takken van een stoof of stronk werden dan gekapt met uitzondering van een veelbelovende rechtopstaande tak. Deze liet men uitgroeien tot een boom. Een dergelijk bos wordt spaartelgenbos genoemd. Kwalitatief kan zo'n boom uiteraard niet worden vergeleken met geplante eiken.

Het grootste deel van de voormalige eikehakhoutbossen laat men gewoon aan hun lot over. In sommige gevallen worden het dan zeer interessante groeiplaatsen voor vele mossen, korstmossen en schimmels. Maar de hakhoutbossen hebben ook een rijk insectenleven. (Gaat u deze zomer maar eens kijken rond de Franse Berg!) Een vrij zeldzame kever, het vliegend hert heeft in dergelijke bossen zijn leefgebied. De larve leeft van en in het dode eikehout. Het larvestadium duurt ongeveer 4 tot 5 jaar, maar het resultaat is er dan ook naar. Het vliegend hert is de grootste Europese kever. Hij kan met het 'gewei' meegerekend wel 9 cm lang worden!

Eiken en teken

Waar veel activiteiten zijn komen anderen een kijkje nemen. Zij worden als het ware aange trokken door al die bedrijvigheid. Helaas zijn dat minder aangename bosbewoners. Het zijn de teken die een uitgesproken voorkeur hebben voor de zomereiken. Dat is ook wel logisch want er zijn op en rondom een eik veel dieren (en mensen!) waar ze van moeten leven. De kans om teken op te lopen in een eikenbos is

Eens Eikehakhout

Foto Bram Haak

daarom aanmerkelijk groter dan in een den-nenbos (of ander naaldbos).

Gebruik van de eik

Plinius, een Romeins schrijver, noteerde tijdens zijn verblijf bij de Germanen dat eikels een zegen betekenden, want eenmaal gedroogd en gemalen diende het gewonnen meel om brood te bakken. Ook werden ze gebruikt als surrogaatkoffie en eikelcacao. In de Tweede Wereldoorlog werd dit ook nog wel toegepast door hen die er weet van hadden. De eikels worden tevens in de homeopathie gebruikt.

De bast wordt in de geneeskunde gebruikt bij de bereiding van bloedstelpende middelen. Ook maakt men thee met werkzame stoffen uit de bast. De bast bevat verder stoffen die vooral gebruikt worden in de dermatologie (leer der huidziekten) bij chronische ziekten.

De zomereik levert sterk hout van een hoogwaardige kwaliteit. Het wordt gebruikt in de scheepsbouw en voor het maken van vaten. In de waterbouw is eikehout zeer geschikt voor

zowel boven als onder water. Daarnaast wordt eikehout gebruikt bij de huizenbouw en uiteraard voor meubels. In Duitsland kweekt men eiken die per stuk duizenden guldens opbrengen. Maar ook in Nederland deed (en doet) men bijzondere dingen met de eik. De biefstukzwam bijvoorbeeld wordt bewust op eiken gehouden. De zwamdraden zorgen namelijk voor een bruine kleuring van het hout waardoor het meer opbrengt.

Er is overigens in eikenbosjes een grote soortenrijkdom aan paddestoelen. Over deze wonderdjes der natuur zal ik u in de volgende Schouw één en ander vertellen. Is het trouwens na dit alles overdreven om te zeggen dat de eik de koning der bomen is? Wie nog niet is overtuigd kan deze zomer eens een kijkje nemen bij de Pampel langs de Houtkampweg. Daar staat een eik die bijna vier eeuwen (!) oud is. Het is een monument van vervlogen tijden. Naar mijn mening de meest indrukwekkende boom uit het Park.

Jan-Willem van Velzen
gids op de Hoge Vcluwe

Recepten voor vlinders

Niet alleen in het park of in het weiland zijn vlinders te bewonderen. Nee, met weinig moeite kunt u ze lokken in uw eigen tuin en dan hoeft die tuin niet echt groot te zijn.

Er zijn tal van grote en kleine planten die maandenlang bloeien, van juni tot september/oktober, en die voor deze dansende juwelen heel aantrekkelijk zijn.

Alles over vlinders als huisdier - bijzonderheden over geliefde vlinderstruiken, bomen, bloemen en waardplanten - staat te lezen in het boekje **'Vlinders lokken in de tuin'**.

Het is een bundeling van artikelen die Elisabeth de Lestrioux schreef voor het blad

Margriet. De daarbij afgedrukte kleurrijke aquarellen zijn van de hand van de illustrator Han van den Broeke. Het boekje is uitgegeven door Tirion in Baarn en kost f 14,90.

F. St.

JAARLIJKSE PERSDAG

Op woensdag 11 mei 1994 hield de Directie van Het Nationale Park de jaarlijkse persdag om belangstellenden in kennis te stellen van de actuele ontwikkelingen op De Hoge Veluwe. De bijeenkomst begon in restaurant Rijzenburg, waar vanwege het fraaie weer het drankje op het terras kon worden geserveerd. Vervolgens ging het met de bus naar De Koperen Kop, terwijl de heer Boers tijdens de rit het gezelschap bezig hield met een stukje geschiedenis van De Hoge Veluwe. In de zaal 'De Hoed' van De Koperen Kop gaf de heer H.A.Bruning, directeur van Het Nationale Park, na een inleiding door de heer Alings, een toelichting op het mobiliteitsplan. Het is de bedoeling de steeds groeiende stroom bezoekers (vorig jaar 765.000) in goede banen te leiden. Dit kan misschien bereikt worden door in slappe tijden een aantal evenementen te organiseren en door bezoekers 's avonds tegen gereduceerd tarief toegang tot het Park te geven. Het inrichten van drie grote parkeerterreinen en het plaatsen van witte fietsen bij de ingangen Schaarsbergen, Hoenderloo en Otterlo hebben het gebruik van auto's binnen het Park in elk geval beperkt.

De 50.000 auto's, die in één jaar van de parkeerplaatsen gebruik gemaakt hebben, bespaarden ongeveer 1.000.000 autokilometers.

Verder maakte de heer Bruning bekend, dat er drie nieuwe gidsen zijn verschenen: een Algemene Gids, een Wild Gids en een Gids voor het Museonder; de binnenrasters die er nu in het Park zijn, zullen grotendeels verdwijnen, omdat het leefgebied van het wild moet worden uitgebreid tot 5.000 ha. Alleen het Museum, het Jachthuis St Hubertus en de gebouwen rondom het Marchantplein zullen omrasterd blijven. Verder werd gewag

gemaakt van de fotowedstrijd, die georganiseerd wordt door de fotowerkgroep van de 'Vereniging van Vrienden'. Elders in de Schouw vindt u hierover meer gegevens.

De persdag had vooral betrekking op de toegangen tot het Park, omdat daar in het najaar van 1994 de portiersloges door nieuwe zullen worden vervangen; de oude huisjes zijn niet meer functioneel in verband met de grote stroom bezoekers. Zoals was gebeurd bij het Museonder, is er ook dit keer een prijsvraag uitgeschreven onder 10 jonge architecten, die konden meedingen naar de uitgelofde prijs. Daar er één tijdens de competitie opgaf, werden er 9 ontwerpen onder een motto ingezonden. De commissie onder voorzitterschap van professor Tjeerd Dijkstra kende zodoende ook de meedingende architecten niet van naam en kon zo onbevooroordeeld jureren. Van de negen ontwerpen die waren ingestuurd, werd het werk onder het motto 'Natuurkracht als Bouwmeester' bekroond. Na opening van de bijbehorende envelop bleek het bekroonde werk een ontwerp te zijn van een driemanschap bestaande uit Winnie Maas, Jacob van Rijs en Nathaly de Vries. Er waren nog twee eervolle vermeldingen.

De jury was, na intensieve bestudering van alle inzendingen, unaniem in haar oordeel en vond dat het ontwerp 'Natuurkracht als Bouwmeester' het meest voldeed aan de opdracht van vakmanschap, duurzaamheid en ruimtelijke organisatie. Prof. Dijkstra, die een toelichting gaf op het juryrapport, zei, dat het een uitdagende, maar ook zware opgave was. Als wachters bij de poort zijn de loges een voorbode van wat de bezoekers van De Hoge Veluwe te wachten staat: een prachtige 'ongerepte' natuur, zoals elders in Nederland nauwelijks te

vinden is. Daarin bevinden zich een aantal monumentale gebouwen en een collectie beeldende kunst, die het beste vertegenwoordigt van wat de afgelopen anderhalve eeuw in Nederland en daarbuiten is voortgebracht. Een niet vrijblijvende opgave dus, die de jury dwong hoge maatstaven aan te leggen op het punt van karakter en vakbeheersing van de inzenders. Als belangrijk criterium gold daarbij dat het winnende ontwerp genoeg zeggingskracht zou moeten hebben om bij de bezoekers van het Park een stemming van verwachtingsvolle nieuwsgierigheid te wekken naar wat hen binnen de poorten te wachten staat. Nog even kwam de belabberde kwaliteit van ons onderwijs ter sprake. Uit de toelichting, die de architecten op hun ontwerp moesten geven, bleek duidelijk, dat sommigen niet in staat waren zich in correct Nederlands uit te drukken. De juryleden schreven in hun rapport: "Grote moeite had de jury met het door de architecten gehanteerde taalgebruik in de toelichtingen op de ontwerpen. Afgezien van de 'talrijke' taal- en spelfouten stoorde de jury zich soms aan bepaalde beelden en referenties, die door de ontwerpers 'oppervlakkig' waren verwerkt".

Na bekendmaken van het winnende ontwerp en de toelichting op het juryrapport was er gelegenheid in de 'Aanschouw' de tentoonge-

de eerste prijs

stelde maquettes van de verschillende ontwerpen te bezichtigen. Daarna ging het gezelschap op witte fietsen (het werd een prachtige tocht vanwege het mooie weer) terug naar restaurant Rijzenburg, waar men kon deelnemen aan een voortreffelijk koud buffet. Deze dag bood tevens de mogelijkheid met andere collega's kennis te maken.

Bram Haak
Lid van de Redactie

Een mopje van de Dennescheerders

Aan het einde van het seizoen maakten de Dennescheerders hun gebruikelijk uitstapje. Dit keer ging de tocht naar Holten en omgeving. Ook brachten zij een bezoek aan het Natuur-Historisch Museum ter plaatse. Behalve prachtige diorama's beschikt het museum over een collectie foetussen.

Ook is er de foetus van een mens met het onderschrift '*Homo Sapiens*'. Daarbij stonden twee oudere dames te kijken en op zeker moment zei de één tegen de ander: 'Ik snap er niets van'. 'Wat snap je dan niet', zei de ander. 'Ik begrijp niet, hoe ze nu al weten dat zo'n klein wezentje een homo is!'

Boekweit,

een oud cultuurgewas

door J.G. Trapman

Er ligt een wereld van verschil tussen de zwaar bemeste, onkruidloze bieten- of maisakkers en de bloemrijke rogge-, tarwe- en boekweitakkers van enkele decennia geleden. Wie van u kent nog de boekweitpap of de grutjes, waar de lekkerste pannenkoeken van werden gebakken, of de boekweithoning. Waarschijnlijk alleen de oudere lezers onder u. In dit artikel wil ik met u stil staan bij dit gewas, dat thans nog slechts op zeer kleine schaal wordt verbouwd. Immers, de herinnering aan dit eens zeer algemene product van onze zandgronden moet bewaard worden.

Typologie

Boekweit is een plant die in Centraal-Azië van nature in het wild voorkomt. Daar vandaan heeft de verspreiding als cultuurgewas naar Europa plaatsgevonden.

Boekweitsorten zijn middelhoge, rechtopstaande, éénjarige zomerbloeiers. De bladeren zijn driehoekig-eirond met een brede, pijlvormige voet en een toegespitste top.

Het cultuurgewas boekweit, of *Fagopyrum* (van Lat. *Fagus* = beuk; Gr. *puros* = tarwe) behoort tot de Duizendknoopfamilie en telt vier Euraziatische soorten.

De scherpe driekantige dopvruchtjes bevatten een zaad dat eetbaar is. Deze vruchtjes lijken op beukenootjes en de plant wordt overeenkomstig een graangewas gebruikt, echter niet voor brood. Vandaar de naam (boek-weit = beuk-tarwe).

Geschiedenis

Boekweit werd gedurende enkele eeuwen in Europa op vrij grote schaal verbouwd. De teelt van boekweit wordt al in het jaar 1390 in de rekeningen van het armenhuis Bornhof te Zutphen vermeld. Men kocht daar toen vijf schepel boekweit. Er zijn aanwijzingen dat de

teelt van dit gewas op de Veluwe al in het begin van de 15de eeuw enige omvang had, maar vooral nadien sterk werd uitgebreid. Op de hoge en middelhoge zandgronden werd het in vrijwel even grote hoeveelheden als rogge geregistreerd. In het midden van de vorige eeuw was ca 60.000 ha grond in ons land in gebruik. De boekweit vormde voor veel mensen toen de dagelijkse maaltijd. In de Franse tijd bleef boekweit onbelast, toen de belasting op het gemaal werd ingevoerd. De "gemeene man" voedde zich met aardappelen en onbelaste granen (= boekweit).

Omstreeks 1850 werd op de Veluwe ongeveer 35% van het bouwland-areaal met boekweit beteeld. De uitbreiding van deze teelt werd sterk gestimuleerd door de gestegen honingprijs, die in de periode 1750-1850 meer dan verdubbelde. Belangrijke bijencentra waren gevestigd in Barneveld, Ermelo, Putten, Woudenberg, Renswoude en een aantal dorpen in het Gooi. Zo toont het gemeentewapen van Hilversum, eertijds het armste dorp van het Gooi, boekweittenootjes.

In 1932 was er in de provincie Gelderland nog slechts 668 ha in gebruik. In 1937 was het totale areaal in ons land geslonken tot ca 250 ha. Als oorzaken van deze teruggang kunnen worden genoemd de bewerkelijkheid en geringe opbrengst van dit gewas, alsmede de gevoeligheid voor nachtvorst, Hagel, stormen en langdurige regens deden de oogst vaak mislukken. De bijnaam bij de boeren luidde dan ook "jammerkoren". Ook was de opbrengst bijzonder wisselvallig. Eenzelfde hoeveelheid halmen die het ene jaar 100 kilo zaad opleverde, gaf dikwijls het andere jaar niet meer dan 25 kilo.

De toename van fysieke opbrengsten van gewassen op langere termijn werd op een gegeven moment mogelijk met grotere kunstmest-

giften. Dit zou echter zonder plantenveredeling niet mogelijk zijn geweest. Nieuwe variëteiten die waren aangepast aan hoge nutriëntengiften werden gewoon. Sommige gewassen, waaronder boekweit, die in dat opzicht niet werden aangepast, verdwenen dan ook. Hierbij zal wellicht ook de veranderde eetgewoonte een rol hebben gespeeld.

Op de Hoge Veluwe is vroeger op Hoog Baarlo ook boekweit verbouwd.

In 1933, twee jaar voor de overdracht van de terreinen door de familie Kröller aan de huidige Stichting, werd voor het laatst boekweit verbouwd op het Zwarte Veld onder Hoenderloo en men deed dit hoofdzakelijk voor de honing, die op de boten van de scheepvaartmaatschappijen, waarbij de heer Kröller geïnteresseerd was, aan de passagiers als speciale attractie werd verstrekt. In de 70-jaren is op de akkers die bij de Bunt lagen en die als voerakker voor reeën werden gebruikt, opnieuw boekweit ingezaaid evenals op de kleine akker binnen de houtwallen nabij de Aanschouw in het Observatiebos. Doch ook dit behoort thans tot het verleden.

Boekweit is overigens een bijzonder gezond voedsel. Zo bevatten boekweitmeel en boekweitgrutten evenveel eiwit (10 g per 100 g) als tarwe en roggemeel en meer koolhydraten. Ze bevatten echter minder vet, minder mineralen en vitamines uit de B-groep dan tarwemeel. Ook werd dit gewas, waarvan de vruchten een uitstekend vogelvoer leveren, veel voor de bijenteelt gebruikt. Destijds werden dan ook heel wat korven in de bloeitijd door de boeren rond de akkers geplaatst. Bijen voeden er zich graag mee en de aromatische honing was zeer geliefd. Voor de bijen was boekweit wegens de honingrijke bloemen belangrijk als drachtplant.

Als "onkruid" kwam tussen de boekweit soms een verwant voor, de Franse boekweit, die van oorsprong uit Siberië afkomstig was. Deze is met de boekweitcultuur verdwenen. Zij verschilde van de boekweit door de groenachtige bloemen en de nootjes, die getande ribben hebben. Kortom, boekweit was een gewas van eigen snit en aard, één der beste bijenweiden en stond als zodanig in hoog aanzien bij de zandboeren.

Foto B. Boers

Boekende maan

Boekweit is een typisch product van het zand. Op de klei bracht zij niet eens zaad voort en schoot te veel in het blad. Op de zandbodem zaaide men haar doorgaans na de rogge, knollen of aardappels, want dit kon nog net. De groeiperiode is namelijk maar kort, te weten ca 3 maanden. Op het platteland wist men vanouds dat zij van het zaaien tot het oogsten 100 dagen nodig had. "In honderd daoge uut de zak en in de zak" zei men. De oogst, het zogenaamde richten en binden, geschiedde 's avonds als het kruid door de dauw zacht geworden was, zodat de korrels er niet te spoedig uitvielen. In die tijd sprak men op de Veluwe van een "boekende maan", d.w.z. dat de volle maan elke volgende avond niet veel later opgaat, zodat men wel een week erna nog laat bij haar schijnsel kon werken.

Eigen stro was te bros voor een band. Daarom werd daar roggestro voor gebruikt dat om de ingeknipte zaadrijke knop werd geslagen.

De brossen boekweithalmen werden daartoe bijeen gebonden met de kop naar binnen, d.w.z. de zaadrijke knop werd naar beneden geknakt, zodat hij binnen in de garf van sterk vertakte stengels kwam te zitten.

Met een zeeltje roggestro om de kop en een grotere band om het ondereinde (de "kont") werd het gewas gereedgemaakt voor vervoer naar huis.

Het vervoer geschiedde, om de zoëven genoemde reden, bij voorkeur bij vochtig weer. Dat betekende dus voor de paarden zwaar werk, met name op de veengronden (zie hierna). Ze konden er diep in weg zakken en het was dan een hele klus om ze weer op vaste grond te krijgen. Daarom bevestigde de oppassende boer onder zulke omstandigheden houten blokken, "peerdeklompen" genaamd, onder de paardebenen. Ook werd wel strooien schoeisel gebruikt.

Boekweit werd tevens tot veevoer aangewend. Daarvoor was de variëteit Tartaarse of Reeboekweit bij uitstek geschikt. Verder was er nog de "eeuwige boekweit", die beter tegen de kou kon.

Foto B. Beers

Een voordeel op de arme zandgrond was, dat men voor de boekweit niet steeds het land moest bemesten, maar wél diende de bodem goed en diep bewerkt te worden. Men zei dan ook: "de beste mest voor de boekweit is het zweet der paarden".

Het voordeel van deze intensieve bewerking was dat het gewas bijdroeg aan de bestrijding van het vele onkruid, één van de grote problemen bij de vroegere landbouw. De takvorming en de grote bladeren hadden een onkruidverstikkende werking. De teelt droeg daardoor bij aan de vergroting van de opbrengst van andere gewassen en aan een betere benutting van de schaarse mest.

Veenbranden

Boekweit werd voorts veelvuldig op gebrande veengronden verbouwd. Dit geschiedde met name in de 17de en de 18de eeuw (boekweit-

brandcultuur). De uit die tijd beruchte veen-smog kon de zon verduisteren en hing als een gore nevel boven de grond. Het was het enige voedingsgewas dat op deze arme grond wilde groeien. Men ontwaterde een stuk hoogveen, stak het in brand en vervolgens kon dan gedurende vijf jaar op de brandvlakte boekweit worden geteeld. De rook bij het branden moet tot in de wijde omtrek verschrikkelijk zijn geweest. Door de verassing werden de voedingsstoffen in de grond tijdelijk gemakkelijker beschikbaar gemaakt voor de plant. Na vijf jaar was de grond uitgeput en moest vervolgens weer twintig jaar braakliggen, zodat het veen weer kon aangroeien.

Dit duurde totdat turfstekers het veen verscheepten naar de stookplaatsen van stad en land. Achter bleven de veenkoloniën, een kaal paneel van bruine kavels zand en bonkaarde, in eentonige rechthoekigheid omlijst door strakke watergangen.

Uit ouderwetse gedichten blijkt dat de boekweit in zijn glorie tijd gerechtvaardigde faam en reputatie genoot. In dit verband mag worden genoemd het vers van dominee J.J.L. ten Kate over de "Zilveren boekweitze" bij Ootmarsum na het onweer, of het vers de "Veenrook" van A.C.W. Staring (1767-1840), die er een sarcastisch gedicht over schreef, toen de rook hem blijkbaar te zeer mishaagde.

Volksgeloof en wetenschap

Zandboeren geloofden dat boekweit, groen gevoerd, schadelijk was voor witte schapen, bonte varkens en koeien, indien ze onmiddellijk na het nuttigen ervan aan zonnestralen werden blootgesteld. Ze zouden er toevallen van krijgen. Ook zouden paarden niet tegen het eten van de korrels kunnen, daar deze dikke benen, bulten en sterke transpiratie veroorzaakten.

We moeten hier een restant van een verbleekt volksgeloof in zien van een bijzonder gewas dat zelfs bij maanlicht placht te worden geoogst.

De wetenschap heeft er zich destijds evenzeer mee beziggehouden en speciaal betrof dit het hertshooi of Sint Janskruid, dat soortgelijke reacties oproept als de boekweit en waarover

ik reeds eerder schreef (zie Zomerschouw 1993). Indien slechts 0,2 mg van de rode kleurstof "hypericine", die in het Sint Janskruid voorkomt, aan witte ratten of muizen werd gevoerd, veroorzaakte dit de dood indien deze dieren aan het zonlicht werden blootgesteld, terwijl een hoeveelheid van 2 à 3 mg, in het donker toegediend, zonder vergiftigingsverschijnselen werd verdragen.

De kleurstof van de boekweit, fagopyrine, zou eveneens fotodynamische werking vertonen.

Tenslotte.....

Boekweit is een zeer oud cultuurgewas. Er zijn in een 4.000 jaar oude grafheuvel in de gemeente Ede stuifmeelkorrels gevonden, die bij nader onderzoek afkomstig bleken te zijn van boekweit.

Het is wellicht een aardig idee om op De Hoge Veluwe weer een klein perceel voor de teelt van boekweit aan te wenden. De prachtige rose-witte kleur van deze akkers tijdens de bloei, begrensd door het paars van de heidevelden en het donkergroen van de dennebossen is immers een bijzonder mooi gezicht.

Navraag leert dat men op het Park hier in principe niet onwelwillend tegenover staat.

J.G. Trapman

gids op de Hoge Veluwe

De Vlinder

*Daar ging je
in al je kleurenpracht.....*

*en ik dacht
dat mijn ogen
me bedrogen*

*zo mooi.....
het is niet te zeggen
niet in woorden vast te leggen.*

*Ik keek je na
met een diepe zucht:
vlinder in de lucht*

zo mooi.....

Leni Meijer

Het Huis Clifford

door Bram Haak

De vraag zal misschien worden gesteld, wat heeft 'Het Huis Clifford' te maken met de Hoge Veluwe. Het is toch gebruikelijk dat er in De Schouw vooral artikelen staan die betrekking hebben op de Vereniging of Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Het antwoord op deze vraag zal in het vervolg van dit verhaal gegeven worden.

In 1846 kocht Johan Sickesz, eerste luitenant bij het derde regiment infanterie en wonende in Arnhem, van de geërfden van Otterlo ongeveer 1400 ha heide en zand in het noordoostelijk deel van het huidige Park en noemde dat later 'Landgoed Hoenderloo'. Op het terrein van Sickesz werden 13 woningen gebouwd voor mensen, die bij hem in dienst traden en die pacht moesten betalen voor het huis dat zij bewoonden en voor de akker die zij bewerkten. De meeste van deze huizen droegen een naam: Heidebloem, Eikelkamp, Westerflie, Maria Hoeve, Zwarte Berg, Kootwijk en Konijnenberg. De Zwarte Berg staat nog steeds aan de Houtkampweg, vlak na de ingang van het Park bij Hoenderloo stond Konijnenberg. Tussen de huizen Konijnenberg en Zwarte Berg, eens het huis van de boswachter van Sickesz, tegenwoordig het woonhuis van de directeur, stond nog een woning nl. Huis Clifford precies op de ingang van de camping. De huizen beschikten vroeger allemaal over een flink stuk bouwland. Bij de Zwarte Berg wordt het rechter deel van het terrein nog ieder jaar geploegd en ingezaaid, het linker deel van het vroegere bouwland is nu beplant met bomen, maar het is nog duidelijk te zien wat de afmetingen van het perceel bouwland zijn geweest. Bij Huis Clifford behoorde de huidige camping als bouwland.

Familie Clifford

Johan Sickesz die, zoals gezegd, in 1846 het gebied van de geërfden van Otterlo had gekocht, was in 1830 getrouwd met Philippine

Bachiene uit Amsterdam. Zij was de dochter van mr. Jacob Bachiene en Jacoba Clifford en daar komen we dan de naam Clifford tegen. De Cliffords waren Engelse kooplieden die zich aan het begin van de 17de eeuw in Amsterdam hadden gevestigd.

Zij waren kennelijk aangetrokken door de rijkdom en de handelsgeest van de Hollanders en hadden daarom Amsterdam uitgekozen als vestigingsplaats voor hun activiteiten. Joris (George) Clifford, laten we maar zeggen de stamvader van het geslacht, huwde in 1620 met Abigail Witcox, maar zijn twee zonen trouwden met Nederlandse vrouwen: George Clifford met Anna van Schuijlenburg en Isaac Clifford met Elisabeth Lijnslager. De schoonmoeder van Sickesz behoorde tot de tak van George Clifford. Deze George had ook weer een zoon met de naam George en wordt ter onderscheiding mr. George Clifford genoemd. Hij huwde in 1707 met Johanna Bouwens. Deze mr. George is misschien wel het rijkst geworden van alle familieleden, die sinds 1713 niet meer als kooplieden optraden, maar zich met bankierszaken bezig hielden. George die eerst op de Herengracht woonde en later op de Keizersgracht heeft zich vanwege zijn rijkdom volledig kunnen uitleven in zijn botanische hobby. De familie Clifford bezat, zoals dat in die tijd gebruikelijk was bij rijke kooplieden, een groot buiten. In dit geval in de buurt van Heemstede, waar de familie zich na de beslommeringen van het zakenleven kon terugtrekken.

Dit landgoed, 'De Hartekamp' geheten, is van 1709 tot 1788 in eigendom geweest bij drie generaties van de Cliffords. Het is vooral mr. George Clifford geweest, die een uitgebreide en unieke verzameling bomen, planten en dieren heeft bijeengebracht en zo aan 'De Hartekamp' wereldfaam heeft verleend, wat blijkt uit het feit dat er van heinde en verre bezoekers naar deze tuin zijn gekomen.

Carolus Linnaeus

De beroemdste bezoeker en grootste kenner op het gebied van de botanie was in die tijd Carl von Linné, een Zweeds botanist, geneeskundige en schrijver van een groot aantal wetenschappelijke verhandelingen. Deze geleerde die het meest bekend is onder zijn latijnse naam Carolus Linnaeus, vertoefde van 1735 tot 1738 in Nederland, studeerde in Leiden en Amsterdam en promoveerde in Harderwijk, omdat dat daar sneller en ook goedkoper ging. Aan het talent van Linnaeus was het niet te merken dat hij op een goedkope manier was gepromoveerd.

Carolus Linnaeus (1707-1778) heeft vooral bekendheid gekregen door zijn werk *Systema Naturae*, een classificatie-systeem van planten en dieren. Door zijn binominale nomenclatuur dwz. het indelen van het planten- en dierenrijk in een geslachts- (genus) en soortnaam (species) heeft hij ordening weten te scheppen in de destijds chaotische naamsaanduidingen van planten en dieren. Hij was een geboren methodicus en systematicus, een scherp waarnemer die alles nauwkeurig noteerde wat hij waarnam. Linnaeus was naar Holland gekomen waar de universiteiten destijds nog hoog aangeschreven stonden om bij geleerden van naam zijn studie af te ronden. Hij werd een veelzijdig geleerde, een goed medicus en een groot botanist. Hij kreeg een uitnodiging voor een ontmoeting met Boerhaave in Leiden en maakte in de Hortus Medicus kennis met professor Burman in Amsterdam. De naam Hortus Medicus geeft aan dat de tuinen aan de Universiteit in die tijd meestal werden gebruikt voor het kweken van kruiden voor medicinale doeleinden.

Clifford en Linnaeus

Door Boerhaave kwam Linnaeus in contact met Clifford en kreeg vervolgens bij hem een aanstelling. Bij een bezoek aan zijn hortus had Boerhaave eens tot Clifford gezegd: "Mag ik U eens een goede raad geven? U hebt alles wat U maar wensen kunt om gelukkig te zijn, maar U smult te veel en bent daarom zwaarmoedig. Ge

moet een lijfarts nemen die dagelijks Uw dieet regelt en op Uw gezondheid let. In ernstige gevallen kan hij mij over Uw gezondheid raadplegen." "Dat is een goed plan", moet Clifford hebben geantwoord, "maar hoe kom ik aan een man die te vertrouwen is?" "Daarover kan ik U raad verschaffen", zei Boerhaave, "ik ken een jonge Zweed, die zeer geschikt is, hij woont in Amsterdam, hij kan op U letten en tevens Uw tuin op orde brengen." Op 13 en 14 augustus 1735 bezochten Boerhaave, Burman en Linnaeus het landgoed 'De Hartekamp' in Heemstede. Clifford kwam onder de indruk van de enorme kennis van zijn gast en Linnaeus was op zijn beurt verrukt over alles wat hij daar zag aan planten, bomen, wilde dieren, vogels etc. George Clifford bood Linnaeus kost en inwoning, bedienden, een koets met vier paarden en een dukaat, ongeveer 3 gulden, per dag als salaris. Hij werd niet alleen de lijfarts van Clifford, maar kreeg ook het verzoek alle planten in de tuin en de kassen te catalogiseren, het herbarium (gedroogde planten) en de bibliotheek te beschrijven, nieuwe planten te verwerven en dit geheel in een boek samen te stellen. Clifford zou ook de drukkosten van andere publicaties betalen.

Op 13 september 1735 verhuisde Linnaeus naar het landgoed 'De Hartekamp' en kreeg een kamer in het hoofdgebouw. Hij werkte twee jaar zeer hard aan het inventariseren van alle gegevens. Soms gunde hij zich nauwelijks tijd om te eten. Tussendoor maakte hij nog uitstapjes naar Haarlem, Amsterdam en Leiden, waar hij de colleges volgde van professor Boerhaave. In de maanden augustus en september van het jaar 1736 ondernam hij een reis naar Engeland om zaden en gewassen te kopen voor 'De Hartekamp' en contacten te leggen met Britse geleerden. In twee jaar voltooide Linnaeus de catalogus.

Zo kwam in 1737 op botanisch gebied één van de beroemdste boeken tot stand, de *Catalogus van de Hortus Cliffortianus*, een boekwerk van 500 pagina's.

In dit werk beschreef Linnaeus 2536 gedroogde planten en 1251 planten die in de tuin ston-

den. Verder gaf hij op 17 pagina's een opsomming van Clifford's botanische bibliotheek, die 295 titels omvatte.

Vele collega's hebben getracht Linnaeus na het voltooiën van zijn taak voor Nederland te behouden; hij kreeg een hoogleraarsambt in Utrecht aangeboden, maar hij hield vast aan zijn plan naar Zweden terug te keren. Toch werd zijn vertrek nog vertraagd, omdat hij ernstig ziek werd door het oplopen van een besmetting. Hij keerde terug naar 'De Hartekamp' om daar volledig te genezen.

In 1738 ging Linnaeus terug naar Zweden en aanvaardde een baan als praktizerend arts, maar drie jaar later in 1741 werd hij benoemd tot hoogleraar in de medicijnen en de botanie aan de Universiteit van Uppsala, waar hij op een leeftijd van 71 jaar is overleden. Om hem te eren bouwde de gemeente van Uppsala het Linnéanum, een museum met een botanische tuin.

Aan het begin van dit verhaal ging het om de vraag, waarom de naam Clifford voorkwam op de Hoge Veluwe. Over de familie Clifford zijn we het één en ander te weten gekomen. We mogen veronderstellen dat de familie Sickinge veel bewondering heeft gehad voor de Cliffords, enerzijds omdat daar het geld vandaan was gekomen, anderzijds omdat de Cliffords niet alleen bekende zakenlieden waren geweest, maar ook door de aanleg en beschrijving van de 'Hortus Cliffortianus' tot ver buiten de grenzen van ons land bekend waren geworden. Wij nemen aan dat dit voor Sickinge een reden was om één van de huizen op zijn landgoed de naam Clifford te geven.

Er blijven nog een aantal vragen over: waarom heeft Sickinge sr, die luitenant was en uit een familie van officieren stamde, Landgoed Hoenderloo gekocht? Was het zijn bedoeling de grond te laten ontginnen en zo werkgelegenheid te creëren of wilde hij door grootgrondbezitter te worden op gelijke hoogte komen met andere gefortuneerden? Wilde hij status ontlenen aan een fraai landgoed? Of was de aankoop bedoeld als een veilige geldbeleg-

ging? Misschien had hij verschillende overwegingen?!

Op deze vragen kan pas definitief een antwoord worden gegeven, als het archief van Sickinge wordt gevonden.

Bram Haak

lid van de redactie

Met dank aan Piet Hofman, lid van de werkgroep geschiedenis, die voor mij gegevens over 'De Hartekamp' en de Cliffords bijeenbracht.

NIEUWE LEDEN

Op zaterdag 4 juni werd in restaurant 'Rust een Weinig' de introductie-dag voor de nieuwe leden gehouden. Na het drinken van een kopje koffie heette de voorzitter de heer J. Drijber de leden van harte welkom en vertelde in het algemeen iets over de Vereniging. Na hem kreeg de directeur van het Park de heer H.A. Bruning het woord om het één en ander uiteen te zetten over het park en daarbij ging het om de volgende onderwerpen: de geschiedenis, de verhouding Park en Museum, terreinbeheer, heidebeheer, wildstand, wilddackers, gebouwen en andere zaken.

Daarna kregen de coördinatoren van de werkgroepen de gelegenheid om hun specifieke bezigheid bij de nieuwe leden aan te prijzen en dat deden zij met enthousiasme.

Na het beantwoorden van een aantal vragen konden de leden de Flora van de Hoge Veluwe van Johan Ebregt krijgen en nog wat foldermateriaal. Daarna ging het gezelschap naar de Pampel voor de lunch, waarna er nog onder leiding van gidsen kon worden gewandeld.

Al met al een geslaagde dag!

Ha.

De Algemene Ledenvergadering van 16 april 1994

Nadat het bestuur achter de tafel had plaats genomen, opende de voorzitter om 10.15 uur de vergadering en heette alle aanwezigen van harte welkom, speciaal de ere-voorzitter en de sprekers van deze ochtend de heren H. Bruning en B. Snijders.

Aan de orde werd gesteld het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 17 april 1993. Na goedkeuring van het verslag merkte de voorzitter op, dat het Verenigingsjaar goed was verlopen. Er zijn nu geen nieuwe plannen. Het programma van de Vereniging is voldoende. Er komt een tweede Hoge Veluwe-dag voor de jeugd. De cursus-avonden op de Pampel krijgen, hoewel zij voldoende, een iets ander karakter. Het is de bedoeling om daarbij één thema centraal te stellen en dat uitvoeriger te behandelen. De cursussen zullen niet meer in het hartje van de winter plaats vinden, maar iets eerder en wat later. Nu we nieuwe folders hebben, moeten we trachten ook nieuwe leden te krijgen. Op 4 juni a.s. zal een bijeenkomst voor de nieuwe leden worden georganiseerd. Verder vinden er gesprekken plaats met de Directie van het Park over tal van zaken.

Jaarverslagen

Omdat er geen belangrijke ingekomen stukken waren, kon de voorzitter overgaan naar het volgende punt: het Jaarverslag van de secretaris. In aanvulling daarop gaf de heer Timmerbeil, coördinator van de fotowerkgroep, een vooruitblik op de fotowedstrijd en fototentoonstelling. Er zal een wedstrijd komen in verschillende categorieën en de foto's zullen dan in de Aanschouw worden tentoongesteld. Daarbij zijn leuke prijzen te winnen. De firma Leica zal, wanneer alles doorgaat, camera's ter beschikking stellen. Deze kunnen dan voor één dag worden geleend.

Hierna werd het Financieel Verslag van de penningmeester aan de orde gesteld. Het verslag was blijkbaar zeer duidelijk, want het werd onder applaus goedgekeurd.

Bestuursverkiezing

Een belangrijk moment was het terugtreden van Beppie Wit en Paul Timmerbeil als leden van het Algemeen Bestuur. Hun taken zullen worden overgenomen door Jennie Wetsteijn en Hans Drijer. Maar voordat zij hun zetels ter beschikking stelden, wilde de voorzitter beiden nog hartelijk bedanken voor het vele werk dat zij in het belang van de Vereniging hebben gedaan. De voorzitter wees erop dat er al op een meer feestelijke wijze onder het aanbieden van een geschenk afscheid genomen was, maar dat nu op de vergadering het officiële afscheid plaats vond. Hij memoreerde dat de fotowerkgroep de oudste werkgroep van de Vereniging was en dat Paul Timmerbeil als kundig en toegewijd fotograaf deze werkgroep 12 jaar had geleid, waarbij hij ook vele foto's ten behoeve van het Park had gemaakt. Na verteld te hebben dat Paul voor het maken van een bijzondere foto wel eens over het hek geklommen was, prees de voorzitter de ijver van Paul Timmerbeil, die tot de beste fotografen wordt gerekend.

De tweede persoon die afscheid nam, Beppie Wit, kon volgens de voorzitter eigenlijk niet gemist worden. Zij was 12 jaar geleden mevr. Haitink opgevolgd als leidster van de dames in de winkel en had niet alleen een vaste dag, maar viel ook voor anderen in. Zij zou de winkel zelfs wel alleen kunnen runnen. Zij was volgens de voorzitter de juiste persoon om de dames in de hand te houden. Verder heeft Beppie ook jarenlang de ledenadministratie gedaan, maar Beppie heeft nog meer kwaliteiten: zij is eigenlijk overal inzetbaar. Want zij

verzorgde ook de koffie en de hartigheden op de vergadering. Wegens haar grote verdiensten op zoveel terreinen heeft het Bestuur besloten haar de zilveren broche van de Vereniging toe te kennen, welke haar door de voorzitter werd uitgereikt. Hierna vestigde de voorzitter de aandacht op nog twee personen, die de geleerden komen versterken nl. Joke Verweij, die de ledenadministratie voor haar rekening zal nemen en Leni Meijer, die deel zal uitmaken van de redactie van de Schouw. Verder wees de voorzitter op het feit dat een kleindochter van Bepie Wit als jongste lid voor het leven de vergadering bijwoonde.

Tot slot werden nog enkele woorden gewijd aan het feit dat een volgende vergadering wellicht niet meer in de zaal van het Museum, maar in de Koperen Kop zal plaats vinden vanwege de hoge prijs van de museumzaal.

Hierna schorste de voorzitter de vergadering voor de koffiepauze.

Mededelingen door de Directie

Nadat ook de heer Bruning in lovende woorden zijn waardering had uitgesproken tot de scheidende bestuursleden, ging hij over tot meer zakelijke mededelingen, welke drie jaren omvatten nl. 1993, 1994 en 1995. Het jaar 1993 is een bijzonder jaar geweest wegens de opening van het Museonder en de openstelling van restaurant Rijnenburg. Vanwege het Museonder liep het bezoekersaantal op tot 765.000.

Het was een goed voorjaar, maar een slechte zomer; dat stimuleerde het museumbezoek. Bij alle drie ingangen staan nu witte fietsen en is er een parkeerterrein. Ook in het centrum staan nog witte fietsen. Ook wees de heer Bruning op buslijn 110, welke overdag van 9 uur tot 6 uur door het Park rijdt. Hij herinnerde nog aan de uitreiking van de Gelderse Roos aan de Dennescheerders.

Het jaar 1994 startte met de tentoonstelling Depot op zaal. Verder komt er een groot onderzoek via een enquête door studenten uit Wageningen; nieuwbouw van de drie portiershuisjes. (zie persdag)

Tien jonge architecten mogen een plan maken. Wie als winnaar uit de bus komt, krijgt direct de opdracht, zoals het geval was met het Museonder; verder komt er verbouwing van de Koperen Kop, waarvan de gevel meer geconcentreerd wordt op het Marchantplein. In het Museonder komen nog een paar aanvullingen. Ook het Marchantplein wordt aangepakt, hetzelfde geldt voor de Landschappentuin, die niet goed functioneert. De Koperen Kop, De Aanshouw en de Landschappentuin moeten in de toekomst een drie-eenheid vormen. Verder komt er een nieuwe Wildgids, een Gids voor het Museonder, Algemene Gids en een jaarverslag over de laatste twee jaar. Het jaar 1995 wordt het jaar voor de natuurbescherming en tevens een jubileumjaar voor de Stichting.

De Secretaris

Oproep aan de leden

Er zijn verschillende leden die de jaargangen van de Schouw compleet willen hebben. Misschien zijn er onder u die geen prijs meer stellen op oude exemplaren en deze willen afstaan aan belangstellenden.

Tevens verzoekt de redactie of er leden zijn die behalve van oude Schouwen ook nog van ander materiaal afstand willen doen bv. oude folders, kaarten en gidsen van de Hoge Veluwe of boekjes; kortom alles wat met de Hoge Veluwe te maken heeft.

De bedoeling is een zo compleet mogelijke verzameling aan te leggen van alles wat de Hoge Veluwe betreft. U kunt dit melden aan de redactie of afgeven bij het Bezoekerscentrum, waar een postvakje is voor de Vereniging van Vrienden.

Namens de redactie hartelijk dank!

Boekenboekenboekenboekenboek

Thieme heeft weer een imposante uitgave het licht doen zien: *Flora & Fauna van Europa*. Het is een uitgebreid naslagwerk, ruim 380 pagina's en meer dan 1500 beschrijvingen plus 2200 zeer mooie afbeeldingen van planten en dieren. Het boekwerk behandelt het gebied ten westen van de lijn Noordkaap-Zwarte Zee en is onderverdeeld in 10 hoofdstukken:

Bloeiende kruiden/Bomen en struiken/Varens en mossen/Zwammen/Algen/Zoogdieren/Vogels/Reptielen en Amfibieën/Vissen/Ongewervelde dieren. Verder worden er 10 belangrijke biotopen in beschreven.

Het boek wil de belangstellende lezer helpen bij het op naam brengen van een grote verscheidenheid aan planten en dieren uit de Europese natuur.

Zoogdieren en vogels worden volledig besproken, de andere groepen zijn alleen vertegenwoordigd met hun meer algemene of opvallende leden.

De omvang van het boek maakt het wat bezwaarlijk om het op natuurwandelingen mee

te nemen. Het is dus meer voor thuis. Maar hoe dan ook - je blijft er in lezen en kijken.

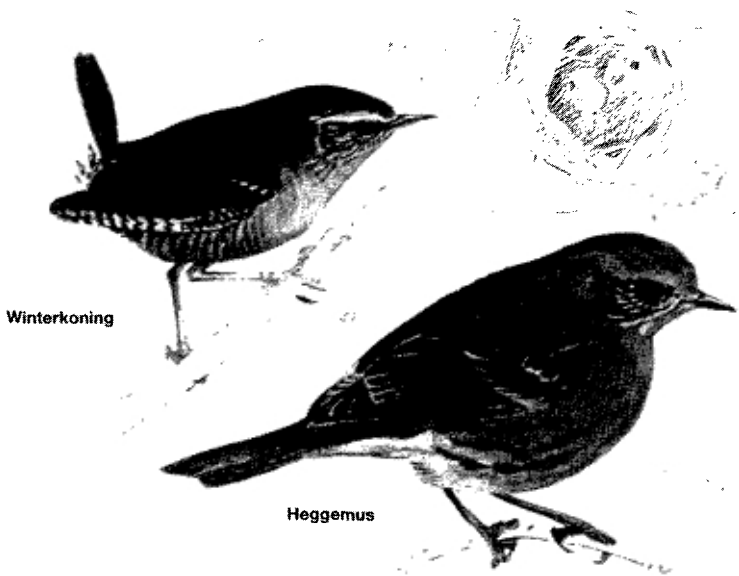
Flora & Fauna van Europa kost f 99,50.

'Een topper op het gebied van vogelgidsten' noemt Thieme zijn recente boek *Vogels van Europa*. Het is geschreven en geïllustreerd door de Zweedse veldornitoloog Lars Jonsson, die op 560 pagina's het wel, wee en andere bijzonderheden van vogels uit de doeken doet.

Bij het determineren van vogels is veldervaring uiteraard belangrijk en kan niet door het lezen van een boek worden vervangen, vertelt de schrijver. Men doet er goed aan om de vogels in de vrije natuur, onder verschillende omstandigheden, van dichtbij en op grote afstand, te bestuderen. Dit boek helpt om snel de nodige veldervaring te verkrijgen - de vogels zijn afgebeeld in 2700 natuurgetrouwe tekeningen.

Het boek heeft de omvang van een fors pocketboek en past goed in de tas. Prijs f 59,50.

F. St.

De Zwarte Berg

Van alle 35 huizen die er ooit op de Hoge Veluwe hebben gestaan, is er nog slechts één over nl. De Zwarte Berg, de huidige directeurswoning. De Zwarte Berg is op een 'berg' gebouwd. J.B. Sickesz liet dit woonhuis in 1855 bouwen voor zijn boswachter Aalt Ruiter, die tevoren ten zuiden van de Houtkampweg woonde. De woning was niet alleen bestemd voor de boswachter, maar ook voor Sickesz zelf. Hij liet aan de woning een 'landheerskamer' bouwen, waar hij bij bezoek aan zijn landgoed kon vertoeven. Wellicht was dit vroeger gebruikelijk, want ook Van Bijlandt die in 1754 het landgoed 'Het Entel' bij Borculo kocht, liet de bestaande boerderij met één gebint verlengen en liet daar voor zich een 'herenkamer' inrichten. De landjonkers prefereerden vroeger het wonen in de stad boven het wonen op het platteland.

Sickesz bood zijn boswachter en de pachters op

zijn terrein de mogelijkheid rondom hun huis een akker aan te leggen. Op de oude kadastrale kaarten stonden de huizen midden op het bouwland, maar later werden de huizen verplaatst naar de rand van de akker. Bij De Zwarte Berg is nog te zien, dat het huis eens midden op het bouwland stond. Het rechter deel wordt nog ieder jaar geploegd en ingezaaid, het linker deel is nu met dennen beplant. Wanneer men terugdenkt aan het jaar 1855, dan is er in de loop der tijden veel veranderd. Aalt Ruiter woonde eens hoog op een 'berg' en keek kilometers ver over heidevelden heen. Maar in 1870, toen de dennen die Sickesz had laten aanplanten 25 jaar oud waren, zal hij niet veel meer van het terrein hebben gezien. Ook nu ligt De Zwarte Berg geheel verscholen in het geboomte.

Bram Haak
lid van de redactie

Foto P. Griffioen

ANWB VVV

REISGIDS NEDERLAND

Veluwe

met Gelderse Vallei

REISGIDS VELUWE

Er is een nieuwe reisgids Veluwe met Gelderse Vallei verschenen, uitgegeven door de ANWB en geschreven door de bekende journalist Michiel Hegener. Voor ieder die als toerist geïnteresseerd is in de Veluwe als ontdekkingsgebied is deze gids een handig hulpmiddel. Er worden misschien niet alle, maar toch zeer vele aspecten van het gebied behandeld. Ter sprake komen geschiedenis, landschap en milieu, kunst en cultuur, wonen en werken, en alle bezienswaardigheden waarvoor een vakantieganger een reisje naar de Veluwe zou willen maken. Het boekje is beknopt, maar geeft goede informatie over de zaken die worden behandeld. Het is vlot geschreven, soms op een wat badinerende toon, waardoor de gids een zekere luchtigheid krijgt, wel noodzakelijk bij een opsomming van zoveel gegevens.

Het illustratie-materiaal, kaarten, foto's en plattegronden, is ruim voldoende en van uitstekende kwaliteit. Het is jammer dat ook deze gids de bosaanplant op de Veluwe aan het einde van de 19de eeuw laat beginnen. In feite begon de bosaanplant rond 1850, toen de meeste grond door de marken aan grootgrondbezitters werd verkocht.

De markenwet van 1886 sloot een lange periode af en was niet het begin van de ontginning van de woeste grond. Zo was ook de Nederlandsche Heidemaatschappij een laatkomer op het gebied van de ontginning.

Ondanks deze bezwaren wordt de gids van harte aanbevolen en kan zij duidelijk maken, hoeveel er nog op de Veluwe te ontdekken valt.

De gids is te koop bij de ANWB, VVV-kantoren en in de boekhandel voor de prijs van f 24.50.

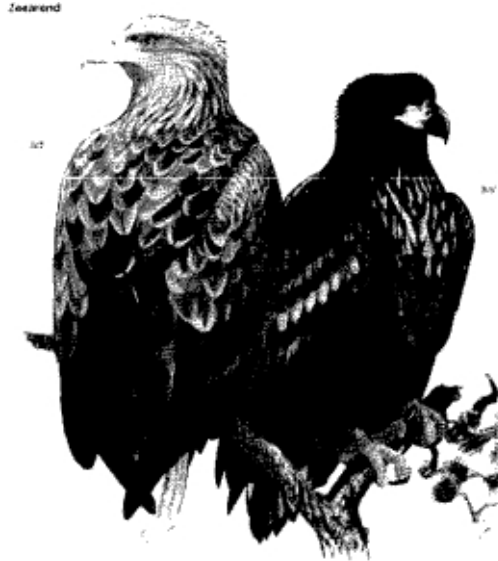
Ha

Een zeearend op de Hoge Veluwe

Vanouds worden zeearenden in het Park gezien, maar de laatste jaren wat minder vaak. Ze blijven ook niet zo lang. In Flevoland overwinteren ze geregeld en met een beetje thermiek brengt een zeilvluchtje ze moeiteloos binnen een half uurtje naar Oud Reemst. Bij de bijzondere waarneming (De Schouw 1, 1994 p. 34) op zaterdag 15 januari 1994 zou ik dan ook niet aan een ander soort vogel hebben gedacht. Uit mijn jeugd ken ik de 'vliegende deur' van de Visvijvers bij Valkenswaard. De arend waarop de raven ons attendeerden bij het Bosje van Staf, had een grijswit gekleurde partij op de bovenkant van de vleugels. De borst leek op die van een havik in jeugdkleed en ook dat verzoorzaakte twijfel, welke door dr Jan Wattel werd weggenomen. Want een klein deel van de zeearenden, die in Nederland overwinteren, heeft deze ongebruikelijke tekening. De vogels, die in Nederland verblijven, zijn meestal nog geen jaar oud, hun ouders zijn standvogels in Sleeswijk-Holstein en in Midden- en Oost-Europa. De melding in de vorige Schouw behoeft correctie: het was geen steenarend, maar een zeearend! Dit om te voorkomen dat de verkeerde vogel een rol gaat spelen in de annalen van in het Park waargenomen vogels.

Koop van zeearend

Mijn vader was in 1940 betrokken bij de koop van een zeearend van een woonwagenbewoner en bij het uitwinnen van de vogel op de Hoge Veluwe. Hij schreef er het volgende over: "Er werd besloten, dat de valkeniers een zeearend die op het ogenblik het eigendom is van een woonwagenbewoner, zullen kopen en deze vogel na enige weken goed gevoerd te hebben op de Hoge Veluwe zullen loslaten. Daar deze zeearend zich in de vrije natuur waarschijnlijk niet direct zal weten te behelpen, zal men nog een tijd lang voor voer zorgen. Op de Hoge Veluwe verblijven deze winter reeds drie wilde zeearenden, die geregeld door de jachtopzie-

ners en het publiek worden waargenomen. Men hoopt nu dat de zeearend, die in het voorjaar losgelaten zal worden, met deze drie vogels naar het noorden zal wegtrekken." Het Jagershuis Oud Reemst was in die tijd een buitencafé, gelegen aan de zuidwest grens van de Hoge Veluwe; in de oorlog is het verwoest, alleen het oude bakhuis staat er nog. Hieruit blijkt in de eerste plaats dat onze gedachten al vroeg naar enige vorm van samenwerking met de Hoge Veluwe uitgingen. Ten tweede mag geconcludeerd worden, dat het jonge verbond van valkeniers ook op het gebied van bescherming graag wilde meewerken of initiatief nemen.

Op woensdag 6 maart 1940 hadden de Telegraaf en het Utrechts Dagblad een groot artikel 'Kermisadelaar terug in zijn element'. Het was een relaas van A.B. Wigman over het uitzetten van de zeearend, die in de vooraf-

gaande maanden was vrijgekocht van de kermisklant en door mevrouw Van Hardenbroek in de stal van haar huis 'Den Bergh' in Nuenen was opgekanpt.

De arend was in de lange gevangenschap nog vrij goed in zijn veren blijven zitten, alleen de staart was eenzijdig afgesleten, maar dat bleek achteraf een voordeel, want nu was hij goed te onderscheiden van de wilde zeearenden waar hij zich bij aansloot.

De vrijheid

Het vrijlaten was een heel feest. Er was een stevige kooi gebouwd, die met een hittekar naar het stuifzand werd gebracht en werd neergezet onder een paar vliegdennen, die de wilde zeearenden tot slaapplaats dienden. De arend zou in de kooi een paar dagen worden gevoerd om aan het landschap te wennen, daarna zou de kooi worden weggehaald en de plaats benut blijven als voerplaats. Maar natuurlijk wilde iedereen zien, hoe de arend vloog en daarom werd hij op een stuifkopje gezet. Na vele losmaak-oefeningen met de grote vleugels vloog hij inderdaad een tiental meters, maar daarna moest hij nogal eens van een rustplek afgejaagd worden om tot vliegen te komen. Totdat dit spelletje hem verveelde en hij Quartero hardklauwig in de dij greep.

Er is nog een brief in ons archief van Jb van de Peppel, de vogelfotograaf, die enkele waarnemingen aan mevrouw Van Hardenberg heeft doorgegeven: "Op 9 maart trof ik de vogel op 50 meter van de kooi aan zittend op de grond. Hij kon toen al flink vliegen, ook hoog en pas na veel moeite kreeg ik hem in handen om hem een stevige ring (nr 201) om te doen. Ik kon niet zien dat de vogel aan het voer was geweest, doch hij nam zo uit de hand 1 pond vlees op. Op zaterdag 16 maart kon ik hem niet vinden en daar het enkele dagen tevoren zwaar weer was geweest, dacht ik dat hij verongelukt was. Vanmorgen (22 maart) trof ik hem in goede toestand aan, een kwartier oostelijk in het stuifzand. Nu ging hij al vliegen, toen ik nog 100 meter verwijderd was en hij vloog ongeveer 1 km weg. Er ligt veel dood wild, zodat er

voorlopig voldoende voedsel is.

Willem Nab, de jachtopziener, bracht nog een partij karpers. Zaterdag troffen we daarbij een arend aan die kalmpjes wegvloog. Aan de staart kon ik zien dat deze vogel niet de in vrijheid gestelde was... De arend sloot zich weldra bij zijn wilde soortgenoten aan en werd steeds verder van de Hoge Veluwe af gezien. Zo vloog hij geregeld boven Het Planken Wambuis, werd boven Ede gezien en vlak ten noorden van Arnhem. Toen de wilde zeearenden wegtrokken, ging hij mee. Wij hadden goede hoop nog iets van zijn ring te zullen horen, maar dat is nooit gebeurd." Op 6 april 1940 stond dit artikel ook in de 'Wereldkroniek'.

Slechtvalken

Ik was toen 5 jaar en kan me alleen de plaats van de woonwagen aan de Luikerweg van Valkenswaard naar België herinneren. Een levendiger herinnering heb ik aan de slechtvalkjongen uit de Ardennen, die in 1948 even bij ons in Aalst waren op weg naar een havikhorst in de Stadsdennen. Ik laat mijn vader weer aan het woord. "Het verkrijgen van slechtvalken was minder eenvoudig. Charles Kruyfhoofd had al in de oorlog een tobhut gebouwd in een bekend trekgebied onder Weelde, net over de Nederlandse grens. Hij had daarmee in de loop der jaren al drie wildvangen onder het net getrokken, maar het tobben is een sport, die van de arme tobber een grote mate van ongemak, kou lijden, vroeg opstaan en geduld eist. Daarom zagen wij al lang uit naar de mogelijkheid in de Ardennen, het naaste broedgebied van de slechtvalk, enkele nestelingen uit te horsten. Aan roofvogel bescherming werd toen in België door niemand gedacht, het was voor ons Hollanders een vreemde gewaarwording als op zo'n expeditie Charles een jachtopziener van de St Hubert Club van België aanklampte met de vraag, of er nog slechtvalken broedden in de buurt. Het antwoord was nooit: 'wat moet je er mee', maar hij gaf uitvoerig inlichtingen en wat je er ging doen, interesseerde de man geen snars. De grote moeilijkheid lag in de activiteit

van de duivenverenigingen; zij gaven nog premies voor dode slechtvalken en waren ons vaak voor. Maar in de lente van 1948 bezorgde Charles ons drie donsjongen van 16 of 17 dagen oud en drie jongen van misschien 2 dagen. We hadden ons op die situatie al voorbereid en onze relatie met 'De Hoge Veluwe' was toen al zo goed, dat we op de volle medewerking van directie en jachtschuts konden rekenen. Ik trof Charles en haalde de jonge valkjes in een watekstijte naar Aalst. Dat weekend logeerde Henk Dijkstra bij me en die vertrok zondagmorgen - met de trein en de bus - naar Hoenderloo. Hij was er om zes uur 's avonds en trof bij de familie Wigman een jeep van het Park met chauffeur en jachtopzichter Lief tink met klimsporen. Met z'n vieren spurttten ze naar het zuidelijk deel van het Park, waar de meest geschikte havikhorst was. Toen Lief tink na een moeilijke klim - het had de hele dag gemotregend - bij de horst was gekomen, lagen daar drie warme, zwaar bebroede eieren in. De valkjes, die even tevoren nog een goede krop hadden gekregen, waarbij ook de kleinste goed aasde, werden toen voorzichtig in de horst gelegd en de havikseieren meegenomen voor andere broedparen; dat kon in die tijd gemakkelijk. Daar het zaak was de havik zo kort mogelijk van de horst te houden, zijn ze er direct snel vandoor gegaan. Na een week kregen we van de heer Wigman bericht, dat alles goed verliep; de schuts hadden tweemaal de horst bezocht en beide keren de oude havikken gezien en de jonge valken horen piepen. We hebben het experiment aardig geheim kunnen houden; wel heeft de bekende vogelfotograaf Jb van de Peppel enkele opnamen van de horst gemaakt.

Ondertussen waren de drie oudere valken goed gegroeid en brak de tijd aan ze hakvlucht te geven. Joost en Henk vonden een geschikt bosje in de polders bij Leiden en ik kon door de medewerking van De Hoge Veluwe de mijne kwijt in het Park.

Lief tink zou hem azen en ik besprak met hem en Nab de te volgen procedure: valk op een blok bij de Deelense Was vastzetten, een week

lang stipt op tijd tweemaal per dag een stuk aas op het blok vastbinden en op de avond van de achtste dag, als de valk op het aas stond, voorzichtig zijn schoenen doorknippen en verder niets. "De valk komt dan de volgende dag op zijn gewone tijd weer op het blok", doceerde ik en ik zie het gezicht van Nab, die er geen woord van geloofde, maar te beleefd was om dat te zeggen. Maar het zou precies zo gebeuren en het gebeurde ook. Alleen op de negende dag werd de valk nergens gezien en toen ik 's avonds opbelde, meende ik zo iets van 'zie je wel' bij Nab te horen. Maar de tiende tot en met de vierentwintigste dag ging alles volgens het boekje. De valk leerde bijzonder goed vliegen door de herhaalde aanvallen van de kieviten, die om de Was woonden en die later hulp kregen van een paartje boomvalken dat in de buurt broedde. Het invangen met een springnetje over het blok ging later kinderlijk eenvoudig. Jammer genoeg raakte ik de valk bij het vliegen op de loer kwijt, voordat zij wild geslagen had.

Wat mijn vader hier niet vermeldt, is dat dit kwijtraken plaats had bij de Deelense Start, dus vlakbij de plaatsen waar de valk uitgevlogen was en 'hakvlucht' had gehad. De dichtstbijzijnde boombroederspopulatie zat toen op de Lünenburgerheide. Broedgevallen op boomhorsten hadden zich toen nog nooit in Nederland voorgedaan. Vanaf de onbedoelde uitwenning in 1948 echter broedden er jaren achtereen slechtvalken in bomen in het Park, later ook daarbuiten.

Eén van de oudervogels van het recente broedpaar bij de Clauscentrale draagt een ring zoals in fokprogramma's gebruikelijk is. Evenals bij de vestiging op de Veluwe meer dan veertig jaar geleden is er dus ook nu in het Maasdal een link met valkeniers.

En zo kan een foutje in de Schouw aanleiding zijn tot mijmeringen over de oude band tussen valkeniers, Hoge Veluwe, zeearenden en slechtvalken.

G.J. van Nie
Baak

Het Kröller-Müller Museum

Ruim 100.000 bezoekers aan de tentoonstelling

DEPOT OP ZAAL, SCHILDERIJEN VAN A TOT Z

Verlenging t/m 28 augustus 1994

De tentoonstelling DEPOT OP ZAAL, schilderijen van A tot Z, die sinds 26 februari 1994 in het Rijksmuseum Kröller-Müller wordt getoond, kan rekenen op een grote, publieke belangstelling. Vanaf de dag van opening bezochten ruim 100.000 bezoekers de tentoonstelling. Om deze reden heeft het Rijksmuseum Kröller-Müller besloten de tentoonstelling te verlengen tot en met 28 augustus 1994.

Zo krijgt het publiek ook gedurende de zomermaanden de unieke gelegenheid ca. 250 schilderijen, afkomstig uit het depot van het museum, te bezichtigen.

Uitgesteld:

INSTALLATIE VAN JEAN-MARC BUSTAMANTE IN HET RIETVELDPA VILJOEN

Door de ingewikkelde techniek, nodig voor de realisering van de installatie, zal het werk pas op een nader te bepalen tijdstip gereed zijn.

vereniging 'vrienden van de hoge veluwe'

Uit de Statuten:

Artikel 3:

1. De vereniging heeft primair ten doel het vergroten van de belangstelling voor het Nationale Park "De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: het Park) en het desgevraagd bijstaan van de Stichting genaamd "Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe" (hierna te noemen: de Stichting). Verder heeft de vereniging ten doel het desgevraagd bijstaan van het Rijksmuseum Kröller-Müller (hierna te noemen: het Museum).
 2. De vereniging tracht dit doel onder meer te bereiken door:
 - a. jaarlijks één of meer Hoge Veluwe-dagen en/of andere manifestaties te organiseren;
 - b. werkgroepen te vormen tot het bestuderen van flora, fauna, geschiedenis en andere onderwerpen het Park en het Museum betreffend;
 - c. werkgroepen te vormen tot het op verzoek van de Stichting en/of Museum door vrijwilligers verrichten van werkzaamheden;
 - d. publicaties doen verschijnen alsmede het verzorgen van voorlichting en rondleidingen;
 - e. al wat verder kan bijdragen tot het in artikel 3.1 genoemde doel (mits niet tredend in de bevoegdheden van de Stichting en/of het Museum), met name door het aankweken van een band onder hen, die belangstelling koesteren voor het Park en/of het Museum.
-

Bestuur:

W.H. Borst	- ere-voorzitter
Mr. J. Drijber	- voorzitter
Dr. A.C. Haak	- secretaris
	- Nevenlandsehof 16, 7312 EX Apeldoorn, tel. 055-558192
J.J. Prins	- penningmeester
	- Bosweg 101, 7313 CA Apeldoorn, tel. 055-554836
H. van Tuil	- vice-voorzitter
Mr. W. Blanken	- burgemeester van Ede
Mr. H.J.E. Bruins Slot	- burgemeester van Apeldoorn
M. Drijer	
J.L. Ebregt	
C. Hoogendijk	
Mevr. W. van der Horst-Zondag	
Drs. J.C. Kok	
R. Lifmann	
Mr. P. Scholten	- burgemeester van Arnhem
Mevr. J.L. Westeijn	

Adviseurs:

Ir. H.A. Bruning	- directeur Nationale Park De Hoge Veluwe
Dr. E.J. van Straaten	- directeur Rijksmuseum Kröller-Müller

Bomenfonds Hoge Veluwe: postgiro 3534903 Apeldoorn.

De minimum-contributie bedraagt f 30,-. Lidmaatschap voor het leven f 250,-. Organisaties en verenigingen kunnen als zodanig lid worden voor tenminste f 30,- per jaar. 'De Schouw' wordt u gratis toegezonden. De leden ontvangen jaarlijks een accept-girokaart ter voldoening van de contributie. Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Het lidmaatschap van de vereniging geeft geen recht op gratis toegang tot het Park.

Aanmeldingen, adreswijzigingen e.d.:

Ledenadministratie Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, Mevrouw J.A. Verweij-van Bergen Henegouwen, Rogakker 22, 6741 ER Lunteren, tel. 08388-3406.

Postgiro 951993 t.n.v. Vereniging Vrienden v.d. Hoge Veluwe.

JAARPROGRAMMA 1994

- 9 juli Thema-dag met excursie, Bos en Bomen II
- 20 augustus Zomer Hoge Veluwe-dag
De Marterachtigen door de Vereniging Das en Boom
- 3 september Thema-dag met excursie: heide
- 24 september Thema-dag met excursie: paddestoelen
- 15 oktober Herfst Hoge Veluwe-dag
verzorgd door de Fotowerkgroep met een overzicht van hun werk en een
tentoonstelling van paddestoelen
- 12 november Museum Hoge Veluwe-dag
Leven en werk van Bart van der Leck
door een medewerker van het Kröller-Müller Museum
- 31 december Oudejaarswandeling Gidsen van de Hoge Veluwe